



İşçinin Ölümü veya Gaipliğinin İş Sözleşmesine Yönelik Sonuçları^(*)

Consequences of the Employee's Death or Absence to the Employment Contract

Dr. Öğr. Üyesi Arkin GÜNAY^(**)

Öz

Ölüm, hukuki açıdan sonuçları olan hem doğal hem de hukuki bir olgudur. Türk Medeni Kanunu kapsamında, fiili ölüm olgusu yanında, bazı kanuni koşullar gerçekleşince de işçi ölmüş sayılır. Örneğin, işçiye ilişkin ölüm karinesi veya gaiplik kararı bulunması halinde de işçi hukuken ölmüş kabul edilir ve doğal olarak iş sözleşmesi sona erer. Ölümün iş sözleşmesine etkisi ölenin işçi veya işveren olmasına göre farklılık gösterir. İşçiye ilişkin ölüm veya gaiplik kararı bulunması halinde işçi, doğal olarak, iş görme borcunu yerine getiremez. Bu durumun sonucu olarak da iş sözleşmesi sona erer.

Anahtar Kelimeler

İşçinin Ölümü, Fiili Ölüm, Ölüm Karinesi, Gaiplik Kararı, İş Sözleşmesinin Sona Ermesi.

Abstract

Death is both a natural and a legal event that has legal consequences. Within Turkish Civil Code, the worker deemed to have died in addition to the fact of actual death when certain legal conditions are met. For example within presumption of death or declaration of disappearance related to the worker, the worker is legally presumed death and naturally, the labour contract terminates. The effect of death on individual labour law varies depending on whether the deceased is an worker or an employer. In case of the decease of the worker, naturally, the labour contract terminates as the worker cannot fulfill his obligation to work.

Keywords

Decease of Worker, Actual Death, Presumption of Death, Declaration of Disappearance, Termination of Labour Contract.

^(*) Araştırma Makalesi / [Makale Geliş Tarihi](#): 22.03.2023 - [Makale Kabul Tarihi](#): 08.06.2023
[DOI](#): 10.56701/shd.1269256

^(**) Yalova Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı, Yalova - Türkiye
[E-posta](#): arkgunay@yahoo.com
[Orcid No](#): <https://orcid.org/0000-0003-2301-8505>

GİRİŞ

İş sözleşmesi işçi ve işveren olmak üzere iki tarafı içeren ve tam iki tarafa borç yükleyen bir iş görme sözleşmesidir. Sözleşme kapsamında işçinin ve işverenin sözleşme dolayısıyla bazı hak ve borçları bulunmaktadır. İşçinin iş görme borcu bunlardan biridir ve işçi bu borcu bizzat ifa etmekle yükümlüdür. Dolayısıyla iş sözleşmesi işçinin kişiliğine bağlıdır. İşverenin en temel borcu ise işçiye gördüğü hizmetin karşılığı olarak ücret ödemektir. Öte taraftan, iş sözleşmesi işverenin kişiliğine bağlı değildir, bilakis işçinin borcu mal varlığına bağlıdır.

Taraflar arasındaki iş sözleşmesinin sona ermesi bağlamında ise çeşitli olasılıklar karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle iş sözleşmesi işçi veya işveren tarafından derhal veya süreli fesih bildiriyle sona erebilir. İş sözleşmesi eğer belirli bir süreye bağlanmış ise, sürenin sonunda kendiliğinden sona erebilir.

İş sözleşmesinin kendiliğinden sona erdiği diğer bir durum ise taraflardan birinin ölümüdür. İşçinin ölümü iş sözleşmesini kesin olarak sona erdirmekte iken, işverenin ölümü iş sözleşmesinin her zaman sona erdirmez. Ancak istisnai biçimde işverenin ölümü de iş sözleşmesini sona erdirebilmektedir. Ölüm olgusu, Türk Medeni Kanunu'nda (TMK)¹ Kanun No. 4721 veya Türk Borçlar Kanunu'nda (TBK)² Kanun No. 6098 tanımlanmamıştır. Kişinin ölümü ile ilgili olarak ise yürürlükteki mevzuatta birtakım yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 30. maddesinde ölüm olayının kural olarak nüfus sicilindeki kayıtlarla, bunlar olmadığı veya doğru olmadığı anlaşıldığı takdirde her türlü delille ispat edilebileceği düzenlenmiştir³. Fiili ölüm olgusu yanında, bazı kanuni koşullar gerçekleşince de kişi ölmüş sayılır. Diğer bir ifadeyle, kişinin ölü olduğunun kesin olarak bilinmemesine rağmen, o kimse için ölüm karanesi bulunması veya gaiplik kararı verilmesi halinde de kişi ölmüş sayılır⁴. İş sözleşmesinde taraflardan birinin ölümüne ilişkin ilgili hükümlerde ölüm ibaresi kullanılır.

¹ *Resmi Gazete* 24607 (08 Aralık 2001)

² *Resmi Gazete* 27836 (04 Şubat 2011)

³ Nüfus Hizmetleri Kanunu'na (NHK) *Resmi Gazete* 26153 (29 Nisan 2006) Kanun No. 5490 göre, ölüm olayının ilgililerce Nüfus Müdürlüğü'ne bildirilmesi ve ölüme ait resmi tutanakların ibraz edilmesi ile veya ölüm bildiri sırasında herhangi bir belge verilmemesi halinde, Genel Müdürlükçe yapılacak tahkikat neticesinde o kimse için nüfus kayıt siciline ölü kaydı düşülür. Bu doğrultuda, kamu görevlileri tarafından tutulan kişisel durum sicili, kişisel durumların, ölüm ve doğum gibi olguların kaydedildiği sicildir (NHK md. 31 vd). Ayrıca, Türk Medeni Kanunu'nun 7. maddesi uyarınca, resmi siciller aksi ispat edilmedikçe, içeriklerinin doğruluğu hakkındaki karineden faydalandıklarından, kişisel durum sicilindeki bilgiler de bunların aksi ispat edilinceye kadar doğru kabul edilir.

⁴ Ölüm karanesine ilişkin yasal düzenleme uyarınca, ölümüne kesin gözüyle bakılan bir durum içinde kaybolan kişinin kanun gereği ölmüş sayılmasına karar verilir (TMK md. 31). Gaiplik ise kişinin ölüm tehlikesi içinde kaybolması ya da uzun süredir haber alınmaması halinde gündeme gelir ve ilgili hükümlerdeki sürelerin dolması ile hakları ölüme bağlı olanlarca mahkemeye başvurularak kişi hakkında gaiplik kararı verilir (TMK md. 32)

miş ancak ölüm karinesi ve gaiplik kararına ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Türk Medeni Kanunu'ndaki düzenlemeden dolayı ölüm karinesi ve gaiplik kararı halinde de ölüme ilişkin sonuçlar doğar (TMK md.31, 32). Bundan dolayı, iş sözleşmesinde ölüme ilişkin getirilmiş olan yasal düzenleme taraflardan biri hakkında ölüm karinesi veya gaiplik kararı verilmesi halinde de uygulanır.

Çalışmamızda öncelikle gerçek kişilerde ölüm, ölüm karinesi ve gaiplik kararı kısaca incelenmiştir. Ardından işçinin ölümünün ve ölüm neticesini doğuran diğer hukuki durumların iş sözleşmesine yönelik sonuçları üzerinde durulmuştur.

I. GERÇEK KİŞİLERDE ÖLÜM VE ÖLÜM İLE AYNI SONUÇLARI DOĞURAN DİĞER DURUMLAR

A. ÖLÜM

1. Hukuki Açıdan Ölüm Olgusu

Yaşamın temel gerçeği ve kaçınılmaz bir durum olarak kabul edilen ölüm olgusu, insanlık tarihinin başlangıcından beri anlaşılmaya ve tanımlanmaya çalışılmış bir olgudur. Bu bağlamda ölüm olgusu, çeşitli bilim dallarının konusuna dâhil olmuştur. Örneğin, teoloji bilimi ile uğraşan kimseler için basitçe ölüm ruh ve beden birbirinden ayrılması olarak görülmüştür. Ölümün tanımı, zaman içerisinde sayısız değişim geçirmiştir⁵.

Ölüm, basit bir tanımla canlı bir varlığın hayatı faaliyetlerinin tam ve kesin olarak sona ermesidir⁶. Öncelikle belirtmek gerekirse, kişinin kesin olarak ölümünün tespitiyle gerçek kişiliği, fiziki ve hukuki varlığı kendiliğinden sona erer⁷. Ölüm ile birlikte söz konusu kişinin yeniden hak kazanması ve borç altına girmesi imkânsız hale gelir ve kural olarak, sahip olduğu devredilemeyen kişisel hak ve değerleri sona erer. Bunun yanı sıra, devredilebilen ve parayla ölçülebilen hakları ise kendiliğinden ölen kimsenin mirasçılara geçer⁸.

⁵ Zira yalnızca tıp bilimi değil; toplumsal algı, teknoloji, inanç durumları da zaman içerisinde toplu bir değişim yaşamıştır. Eski hukuk sistemlerinin bazılarında, örneğin belirli bir suçtan mahkum olma halinde medeni ölüm (bürgerlicher Tod) şeklinde bir ölüm o kimse için söz konusu olabiliyordu, bkz. Bilge Öztan, *Şahsın Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1987), 23; Mustafa Dural - Tufan Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2021), 23.

⁶ *Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu*, (Ankara: Türk Dil Kurumu, 2007), 156. Ölüm doğal bir olay olmakla birlikte ortaya çıkardığı hukuki değişiklikler ve sonuçlar nedeniyle ayrıca hukuk bilimini ilgilendiren bir olaydır. Bkz. Çağlar Özel, "Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 51/1 (2002), 44-45.

⁷ Türk Medeni Kanunu'nun 28. maddesine göre; "Kişilik çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümla sona erer".

⁸ Piera Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB* (Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 2010), 31/39, 40; Andreas Kley - Goran Seferovic, *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Kommentar (OFK)* (Zürich: Orell Füssli Verlag, 2021),

Nüfus Hizmetleri Kanunu uyarınca bir kimsenin ölü olduğunu gösteren belge ile başvurulunca o kimse hakkında ölüm tutanağı tutulur. Eğer herhangi bir belge sunulmaz ise, ölüm beyanının doğruluğunu araştırma görevi nüfus müdürlüğüne verilmiştir ve tahkikat neticesinde en büyük mülkü amirin onayı ile o kimse hakkında ölüm kaydı düşülebilir (NHK md. 33/1). Nüfus sicilinde ölüme ilişkin bir kayıt yoksa yine gerçek durum her türlü delil ile ispat edilebilir (TMK md. 30/2)⁹.

Bir kimsenin ölüm anının belirlenmesi ise tabii bir olay olan ölüm için hukuki açıdan en önemli meseleyi teşkil etmektedir. Gerçekten hukuk sistemimizde ölüm anının belirlenmesi çeşitli hukuk disiplinleri bakımından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Örneğin, miras hukukunda kimin daha önce öldüğünün tespiti terekenin hukuki geleceği açısından ileride verilecek kararı etkileyecektir. Keza bir kimsenin öldüğünün tespiti ile birlikte, o kimse artık ceset olarak değişik hukuki tasarrufların konusu olabilecektir¹⁰. Medeni Kanun ise ölüm anının tespitine yönelik bilinçli bir biçimde, düzenleme getirmeyerek suskun kalmıştır. Zira bir kimsenin kesin olarak öldüğünün belirlenmesi ise esasen tıp biliminin konusunu teşkil eder¹¹.

2. Tıbbi Açıdan Ölüm Olgusu

Tıbben ölüm “*tüm yaşamsal işlevlerin geri dönüşümsüz kaybı, canlılığın kaybı*” olarak ifade edilebilir. Tıbbi açıdan ölüm olgusu, geri dönüşümsüz olarak

31/7; Peter Breitschmid, *CHK -Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB* (Zürich: Schultless Verlag, 2016), 31/6; Öztan, *Şahsın Hukuku*, 20; Kemal Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2014), 22; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 24; Jale Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku* (İstanbul: Beta Basım, 10. Basım, 2013), 247.

⁹ Türk Medeni Kanunu uyarınca bir hakkın kullanılması için bir kimsenin ölü olduğunu ileri süren kimse, iddiasını ispat etmek zorundadır (TMK md. 29). Bu hüküm genel kural niteliğindeki Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlü olduğunu düzenleyen Türk Medeni Kanunu 6. maddesinin tekrarıdır. Ayrıca ölüm, nüfus sicilindeki kayıtlarla ispat olunur. Nüfus sicilinde bulunan kaydın doğru olmadığı anlaşılırsa, gerçek durum her türlü delil ile ispat edilebilir (TMK md. 30/2). Örneğin, bulunan cesedin ölüm kaydı düşülen kimseye ait olmadığı herhangi bir kanıtla (doktor raporu vs.) ispat edilebilir ve bu arada tanık ifadesine başvurulabilir. Bkz. Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB, 33/7*; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 38; Ayşe Arat, “Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 9/1-2 (2006), 263

¹⁰ Örneğin, 2238 sayılı Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun (ODNK) Resmi Gazete 16655 (03 Haziran 1979) Kanun No. 2238 uyarınca ölüden organ naklinin yapılabilmesi için ölüm halinin saptanması gerekmektedir (ODNK md.11).

¹¹ Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB, 31/31*; Kley - Seferovic, *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Kommentar (OFK)*, 31/5; Breitschmid, *CHK -Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB, 31/5*; Ümit Gezder, “Ölüm Sonrası Hatırayı Koruma Doktrini ve Ölüm Sonrası Kişiliğin Korunması Teorisi”, *İÜHFMD LXXV/1* (2007), 208; Agah Kürşat Karauz, “Kişilik Hakkı Bağlamında Cesedin Defnedileceği Yere Kim Karar Verir”, *İNÜHFD 9/1* (2018), 351.

tüm beyin fonksiyonlarının, spontan solunum fonksiyonunun ve dolaşım fonksiyonunun kaybını içerir¹².

Güncel tıp bilimi çerçevesinde ise, ölümün gerçekleşme anı bakımından iki farklı anlayış ortaya çıkmıştır. “Biyolojik (klinik) ölüm” ve “beyin ölümü” anlayışı olarak adlandırılan bu görüşlerden ilki eski bir görüştür ve günümüzde geçerliliğini bir hayli yitirmiştir. İkinci görüş ise kişinin beyin ölümünü esas alan yaklaşımdır.

İlk görüşe göre biyolojik ölüm (Herztod); dolaşım, solunum ve sinir sisteminin işleyişinin kesilmesi ve bu nedenle bedeni teşkil eden hücrelerin ölmesidir¹³. Bu doğrultuda, kişinin kalp atışı ve nefes almasının durması biyolojik ölümün tespitinde önem arz eder. Zira 20. yüzyıl öncesine kadar, ölüm “herhangi bir nedenden ötürü, kalbin ve akciğerlerin birbirlerini durdurması” şeklinde açıklanmıştı. 20. Yüzyıl başlarında ise, tıp biliminin gelişmesi ile birlikte, solunumun durmasının kesin biçimde bir kimsenin öldüğünün göstergesi olmadığı tıbben ispatlanmıştır¹⁴. Günümüzde kişinin dolaşım ve solunum sistemlerinin makineler aracılığıyla suni olarak faaliyette tutulabilmesi nedeniyle biyolojik ölüm yaklaşımı ölüm anının belirlenmesinde yetersiz hale gelmiştir¹⁵. Keza tıbbi anlamda

¹² Utkan Kocatürk, Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü (Ankara: Nobel Tıp Kitabevi, 2000), 215; Newman Dorland, *Dorland's Illustrated Medical Dictionary* (Philedelphia: Saunders, 1988), 178. Yukarıdaki tanımlamalarda geçen “geri dönüşsüz, tam, kesin olarak hayatın sona ermesi, canlılık kaybı” tanımlarının tıbben doğru bir şekilde belirlenmesi, özellikle son zamanlarda hekimlerin ortak sorunu olmuştur. Ayrıca, tıp biliminde sürekli yaşanan gelişmeler nedeniyle, ölüm anının tespitine ilişkin uzun süre uygulanabilecek kurallar getirmek de mümkün olamamaktadır. Bundan dolayı yasa koyucu, bilinçli olarak, ölümün hangi anda gerçekleştiğine dair bir kural getirmekten kaçınmış ve bu konuyu tıp bilimine bırakmıştır. Hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, bir diğer ifadeyle ölümün gerçekleşme anından ne anlaşılması gerektiği tıp biliminin güncel verileri doğrultusunda belirlenir. Ayrıntılı Bilgi için bkz. Adnan Öztürel, “Ölüm Zamanı Tayininde Kullanılan Bugünkü Metotlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 16/1 (1959), 350-359; Adan Öztürel, “Ölüm Teşhisi Hataları”, AÜHF, 13/1 (1956), 343-349; Yeşim Atamer, “Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB), 19/1-2 (1999-2000), 115-159; Halil Akkanat, Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2004), 28; Özlem Koçak-Süren, “Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açısından İncelenmesi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi 73 (2007), 174-195; Orçun Çil - Şefik Görkey, “Beyin Ölümü Kriterlerinin Tarihsel Gelişimi”, Marmara Medical Journal 27 (2014), 69-74; Tuğçe Kara, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm (Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019), 4 vd.

¹³ Biyolojik ölümün tespitinde kullanılan yöntemler için bkz. Öztürel, “Ölüm Zamanı Tayininde Kullanılan Bugünkü Metotlar”, 150; Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB*, 31/36; Şahin Akıncı, “Organ Nakli Açısından Ölüm Anının Tespiti”, *Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi* 1/7 (Haziran 1996), 4; Atamer, “Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar”, 123-124; Arat, “Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi”, 259.

¹⁴ Çil - Görkey, “Beyin Ölümü Kriterlerinin Tarihsel Gelişimi”, 70.

¹⁵ Bu durum ölüm zamanının tayininde zaman içerisinde beyin ölümü kriterlerinin kabulüne yol açmıştır, bkz. Robert Daroff, “The Historical Evolution of Brain Death From Former Definitions of Death: The Harvard Criteria to the Present”, *The Signs of Death, Pontifical Academy of Sciences (Scripta*

Elektroensefalografinin (EEG) bulunması ve nöroloji biliminin hızlı gelişimi gibi tıbbi sebeplerden ötürü, “biyolojik ölüm” tanımından, günümüzde ölüm anının tespitinde egemen olan anlayış olan “beyin ölümü” kavramına bir geçiş olmuş ve bu kavram önem kazanmıştır¹⁶.

Bir kimsenin ölüm anının tespitinde beyin ölümü (Hirntod) anlayışını kabul eden bu görüşe göre, kişinin beyin ölümü neticesinde artık kişinin organizmasının da kaçınılmaz bir biçimde ölüm sürecine girdiği kabul edilmektedir¹⁷. Bir diğer ifadeyle bir kimsenin öldüğünü tıbben kabul edilebilmesi için şahsın tüm beyin faaliyetlerinin (beyin sapı dahil) geri dönüşümsüz biçimde sona ermesi şarttır¹⁸.

Beyin ölümü kriterleri zaman içinde güncellenerek gelişmesini sürdürmektedir. Bu konudaki en güncel gelişme Amerika Nöroloji Akademisi tarafından hazırlanan raporda yer almaktadır. Bu rapor bağlamında, bir kimsenin beyin ölümünün belirlenmesinde en güncel tıbbi gelişmelerden yararlanılmaktadır¹⁹.

Ülkemizdeki ilgili mevzuat bir kimsenin ölüm anının belirlenmesi ile ilgili yasal bir düzenleme içermemektedir. Sadece bir kimsenin ölüm anının tespitininin

Varia 110, 2007), 217; Özel, “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, 49; Gezder, “Ölüm Sonrası Hatırayı Koruma Doktrini ve Ölüm Sonrası Kişiliğin Korunması Teorisi”, 209; Atamer, “Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar”, 123-124; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 6.

¹⁶ Daroff, “The Historical Evolution of Brain Death From Former Definitions of Death: The Harvard Criteria to the Present”, 218-219.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. The Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology, “Practice Parameters for Determining Brain Death in Adults (summary statement)”, *Neurology*, 45/5 (1995), 1012-1014; Daroff, “The Historical Evolution of Brain Death From Former Definitions of Death: The Harvard Criteria to the Present”, 217- 221; Ajay Kumar Goila - Mridula Pawar, “The Diagnosis of Brain Death”, *Indian Journal Critical Care Medical* 13/1 (2009), 7-11; David Greer, “The Determination of Brain Death”, *The New England Journal of Medicine*, 385 (2021), 2554-2561; Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB*, 31/37; Pulat Akın Sabancı vd., “Beyin Ölümü Tanısı”, *Sinir Sistemi Cerrahisi Dergisi* 1/2 (2008), 81-85; Çil - Görkey, “Beyin Ölümü Kriterlerinin Tarihsel Gelişimi”, 70-74; Koçak-Süren, “Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açısından İncelenmesi”, 178-181; Öznur Uludağ, “Beyin Ölümü Tanısının Önemi”, *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 1/1 (2015), 34-38.

¹⁸ Beyin ölümü ile bitkisel hayat kavramları birbirinden farklıdır. Şöyle ki, Bitkisel hayatta kişinin, kendiliğinden hiçbir makine desteği sağlanmadan solunumu ve kan dolaşımı devam etmektedir. Bkz. Koçak-Süren, “Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açısından İncelenmesi”, 179. 1959 yılında Mollaret ve Goulon tarafından Beyin ölümü kavramı, içerik olarak ilk kez tanımlanmıştır. Bu yazarlar “yaşamlı ölüm arasında bir sınır” anlamına gelen Fransızca “coma dépassé” terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Yazarlar “coma dépassé” hastalarını; “koma durumunda, hem iç hem dış uyarılara cevap vermeyen, vücut sıcaklıklarını ve kan basınçlarını kontrol edemeyen, kardiyak fonksiyonları da birkaç saat ya da gün içerisinde sonlanan” hastalar olarak açıklamışlardır. Bunun yanı sıra Harvard Tıp Fakültesi ilk kalp naklinden bir yıl sonra 1968 yılında ölümün tıbben tespitinde beyin ölümü kriterlerinin benimsenmesini ilgili komisyon görüşmelerinde kabul etmiştir.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. The Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology, “Evidence-Based Guideline Update: Determining Brain Death in Adults”, *Neurology* 74 (2010), 1911-1918.

nasıl yapılacağını düzenleyen yasal bir hüküm bulunmaktadır. Zira bir kimse-
nin ölümünün tespiti, tıbbi bir tespit olup ülkemizde bu tespit ancak hekimlerce
yapılır²⁰. Organ Nakli Hizmetleri Yönetmeliği içerisinde (ONHY) *Resmi Gazete*
32038 (09 Aralık 2022) beyin ölümü kriterleri düzenlenmiştir²¹.

²⁰ 2238 sayılı Kanun'un "Ölüm Anının Tespiti" başlıklı ilgili hükmüne göre ise, ölümün gerçekleştiğine, "biri nörolog veya nöroşirürjiyen, biri de anesteziyoloji ve reanimasyon veya yoğun bakım uzmanından oluşan iki hekim tarafından, kanıta dayalı tıp kurallarına uygun olarak, oy birliği ile karar verilir" (ODNK md.11). İsviçre'de ise bu konuda İsviçre Tıbbi Bilimler Akademisi (SAMW) söz sahibidir. Söz konusu Akademî'nin çıkardığı Yönergeler (RL) hakim için bağlayıcı olmayıp, yardımcı niteliktedir. Akademî'nin 16.05.2017 tarihli tıbbi etik Yönergesi bu açıdan önemlidir. Ölümün Belirlenmesi ve Ölünün Organ Nakline Hazırlanması'na (Feststellung des Todes im Hinblick auf Organtransplantation und Vorbereitung der Organentnahme) yönelik Yönerge uyarınca, bir kimsenin tüm beyin fonksiyonlarının (beyin sapı dahil) geri dönüşümsüz olarak iflas etmesi halinde o kimse açısından tıbben ölüm gündeme gelecektir. Hiç şüphesiz ölüm anının belirlenmesinde konunun uzmanı hekimlerin kararı belirleyici olacaktır, bkz. Kley - Seferovic, *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Kommentar (OFK)*, 31/5.

²¹ Anılan Yönetmeliği'n Ek-1. maddesine göre; "Beyin ölümü klinik bir tanıdır ve tüm beyin fonksiyonlarının tam ve geri dönüşümü olmayan kaybıdır". Ayrıca, Yönetmelikteki Ek-1. maddesinde beyin ölümü tanısı için aranması gerekli kriterler detayları ile şöyle belirtilmiştir;

"a) Komanın nedeninin belirlenmiş olması,
b) Beyin hasarının yaygın ve geri dönüşümsüz olduğunun belirlenmiş olması,
c) Santral vücut ısısı ≥ 32 °C olması,
ç) Hipotansif şok tablosu olmaması,
d) Komadan geriye dönüşüm sağlanabilecek ilaç etkileri ve intoksikasyonların dışlanmış olması,
e) Beyin hasarından bağımsız şekilde klinik tabloyu açıklayabilecek metabolik, elektrolit ve asit-baz bozukluklarının olmaması.

(2) Birinci fıkrada yer alan tüm koşulların tespiti halinde beyin ölümü tanısı için aşağıdaki hususlar aranır.

a) Derin komanın olması (Tam yanıtızlık hali; Santral ağırlı uyarılara motor cevap alınamaması),
b) Beyin sapı reflekslerinin alınmaması;

1) Pupiller parlak ışığa yanıtız, orta hatta ve dilatedir (4-9 mm),
2) Okülofokal ve Vestibulo-oküler refleks yokluğu,
3) Kornea refleks yokluğu,
4) Faringeal ve trakeal reflekslerin yokluğu.

c) Spontan solunum çabasının bulunmaması ve apne testinin pozitif olması.

(3) Apne testi yapılabilmesi için normotermi, normotansiyon ve normovolemi ön koşulları sağlanır. Bu koşullarda hastaya uygun mekanik ventilasyon yaklaşımı ile PaCO₂'nin 35-45 mmHg ve PaO₂'nin 200 mmHg üzerinde olması sağlanmalıdır. Bu koşullar sağlandıktan sonra hasta mekanik solunum desteğinden ayrılarak intratrakeal oksijen uygulanmalıdır. Test sonunda PaCO₂ ≥ 60 mmHg ve/veya PaCO₂ bazal değerine göre 20 mmHg veya daha fazla yükselmesine rağmen spontan solunumu yoksa apne testi pozitifdir.

(4) Pnomotoraks, pnomomediastinum gibi apne testinin yapılmasının mümkün olmadığı tıbbi durumlarda, hekimler kurulunun belirleyeceği beyin dolaşımının durduğunu değerlendiren bir destekleyici test yapılır ve test sonucu beyin ölümü tanısı ile uyumlu ise beyin ölümü tespiti tamamlanır.

(5) Aşağıdaki bulgular beyin ölümü tanısına engel oluşturmaz.

a) Derin tendon reflekslerinin alınması,
b) Yüzeysel reflekslerin alınması,
c) Babinski işaretinin bulunması,
ç) Spinal refleks ve otomatizmaların olması,

Bazı yazarlar ilgili Yönetmelikteki mevcut yasal düzenlemenin bir kimsenin fiilen ölümünün tespitinde dikkate alınması gereken tek ve en önemli yasal düzenleme olduğu görüşündedirler²². Kanaatimizce, her ne kadar beyin ölümü kriterleri artık ölüden organ naklinde tıbben geçerli bir tespit yöntemi olarak görüle bile, bir kimsenin ölümünün tespitinde en güncel tıbbi gelişmelerin dikkate alınması ve karar verme sürecinde hekimlerin somut olay bakımından çok dikkatli olmaları gerekmektedir²³. Bunun haricinde, bizce, anılan Yönetmelikteki beyin ölümü kriterleri tıbbi gelişmelere paralel olarak devamlı güncellenmeli ve gözden geçirilmelidir.

d) Terleme, kızarma, ateş ve taşikardi bulunması,

e) Diabetes insipidus olmaması.

(6) Beyin ölümü tanısı konan vakalarda;

a) Beyin ölümü tanısının konulduğu birinci nörolojik muayenedeki klinik tablonun; yeni doğanda (2 aydan küçük) 48 saat, 2 ay-1 yaş arası 24 saat, 1 yaş ve üzerindeki çocuklarda ve yetişkinlerde 12 saat ve anoksik beyin ölümlerinde 24 saat sonra yapılan ikinci nörolojik muayenede de değişmeden devam ettiği gözlenmelidir.

b) Klinik beyin ölümü tanısı almış vakalarda, yeni doğan (2 aydan küçük) grubunda iki adet destekleyici test, 2 ay ve üzerindeki diğer vakalarda ise hekimler kurulunun uygun göreceği bir laboratuvar yöntemi ile beyin ölümü tanısı teyit edilir.

c) Klinik olarak beyin ölümü tanısı konulan vakalar için beyin dolaşımını değerlendiren bir destekleyici test yapılmış ve yapılan bu test beyin ölümü ile uyumlu ise ikinci nörolojik muayene için beklemeye gerek kalmaz.”

²² Akıncı, “Organ Nakli Açısından Ölüm Anının Tespiti”, 9; Arat, “Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi”, 262. Öğretide savunulan bizimde katıldığımız baskın görüşe göre ise, ölü bir kimseden organ ve doku nakli için kabul edilen beyin ölümü kriterlerinin kişiliğin sona ermesi açısından uygulanması her zaman mümkün değildir. Bu nedenle ölümünün tespiti açısından somut olayın koşulları dikkate alınarak, tıbben bütün çabalara rağmen kişinin ölüm sürecine kesin geri dönülemez olarak girdiği an tespit edilince, artık fiilen o kimsenin ölümünün gerçekleştiği söylenebilir. Bkz. Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 20-22; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 25; Özel, “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”, 52-53; Atamer, “Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar”, 123 vd.; Sabahattin Yürekli, *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 154. Bu görüş doğrultusunda, Atamer bir kimsenin kesin ölüm sürecinin tespitinde esnek bir yaklaşımı benimsemiş bir yazardır. Ona göre, bir kimsenin tıbbi ölüm sürecinin kesin biçimde dönülemez noktaya geldiğinin tespitinde (*point of no return*) olayın koşulları önem arz etmektedir. Örneğin hastane sürecinde kalbi duran bir kimsenin henüz kesin biçimde öldüğünden bahsedilemez. Ancak, hastane dışındaki bir olayda kalbi duran bir kimsenin tıbben kurtarılmasının imkânsız olduğu biliniyorsa, ölüm için geri dönülemez an kişinin kalbinin çalışmasının durduğu andır. Böylece, yazar beyin ölümü kriterlerinin, kural olarak, bir kimsenin ölümünün tespiti için temel alınmasını savunmakla beraber, istisnai durumlara da dikkat çekmektedir, ayrıntılı bilgi için bkz. Atamer, “Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar”, 123 vd.

²³ Örneğin, Ciddi yüz travması, önceden mevcut olan pupiller anormallikler, sedatif, aminoglikozid, trisiklik antidepressanlar, antikolinergik, kemoterapötik, nöromusküler blokerler gibi bazı ilaçların aşırı dozda alınması, kronik CO2 retansiyonuna neden olabilecek obstrüktif apne sendromu veya ciddi pulmoner hastalıklar, bir kimse için beyin ölümü tanısı koyarken dikkat edilmesi gereken ve fiilen ölümünün gerçekleştiğinin tespitinde yanlış sonuca götürebilecek tıbbi olasılıklardır. Bkz. Sabancı vd., “Beyin Ölümü Tanısı”, 83.

B. ÖLÜM KARİNESİ

Bir kimsenin hukuken ölü olarak kabul edilebilmesi için o kişiye ait olduğu belirlenen bir cesedin varlığı şarttır. Ancak bazen olağan hayat tecrübelerine göre bir kimsenin o olaydan sağ kurtulması mümkün olmayan bir olay kapsamında kaybolması söz konusu olabilmektedir. Böyle durumlarda ceset bulunamamış olsa dahi o kimse kanuni bir karineyle hukuken ölmüş sayılmaktadır. Gerçekten “*Bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır.*” (TMK md. 31)²⁴.

Ölüm karinesinde kişinin ölümüne kesin gözle bakılmasını gerektiren durumlar içinde kaybolması ve cesedinin bulunamaması olgusu, adeta kişinin öldüğü kanısına varmaya benzer. Ancak, gaiplikte ölümün gerçekleştiği yüksek olasılık (höchstwahrscheinlich) içinde değerlendirilirken, ölüm karinesinde ölüm için mutlak bir kesinlik (absolut sicher) aranmaktadır²⁵.

Ölüm karinesine dayanmak isteyenler sadece buna ilişkin olayı ispat etmek durumundadırlar²⁶. Öte yandan bu hususta fazla titizlik gösterip, ölüme ilişkin kesin delil aramak, hakları o kişinin ölümüne bağlı olanlar için bir belirsizliği ve ispat güçlüğü doğurur. Bundan dolayı ölümün, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak ölçüde gerçekleştiğine yönelik yaklaşık ispat aranması, ölen kimsenin hak sahipleri açısından yasal bir zorunluluk olarak görülmelidir²⁷.

İsviçre Luzern Yerel Mahkemesi'nin 04.10.2005 tarihli kararına konu olayda, 26.11.2004 tarihinde kaldığı otelde o gün meydana gelen depreme bağlı Tsunami

²⁴ Anılan yasal düzenleme göz önünde bulundurulduğunda bir kişi hakkında ölüm karinesinin uygulanabilmesi için iki şartın aynı anda gerçekleşmiş olması şarttır. Bu şartlardan ilkinde göre, kişinin ölümüne kesin gözle bakılacak bir olay içinde kaybolması gereklidir yani sadece ölüm tehlikesinin bulunması yeterli değildir. Örneğin, havada infilak eden bir uçağın, yolcularla birlikte parçalanmış olması hâlinde yolcuların kesin olarak öldüğü kabul edilmektedir. Aynı şekilde bir kişinin deprem sırasında yer yarığının içine düşüp kaybolması, batan bir denizaltıda bulunması, maden kazası vs. gibi kazanın olduğu yerlere kesin erişilemeye halinde ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektirecek bir durumda kaybolduğu kabul edilmektedir. Ayrıca, ilgili hüküm uyarınca söz konusu kişinin cesedinin de bulunamamış olması veya yangın olayında olduğu gibi cesedin teşhis edilememesi somut olay bağlamında aranan bir diğer şarttır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I*, 1-456 ZGB, 34; Kley - Seferovic, *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, Orell Füssli Kommentar (OFK), 34; Breitschmid, *CHK -Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB*, 34; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 26-28; Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 250-252; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 26-30; Ali Haydar Yağcıoğlu, “Ölüm Karinesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 24/2 (2022), 855 vd.

²⁵ Kley - Seferovic, *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, Orell Füssli Kommentar (OFK), 34/2; Yağcıoğlu, “Ölüm Karinesi”, 852. Yargıtay da ölüm karinesinin uygulanması için ölümün “*muhakkak surette*” olması koşulunu aramaktadır. Bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, (YHGK), K. 2007/278 (16 Mayıs 2007).

²⁶ Öztan, *Şahsın Hukuku*, 25.

²⁷ Yağcıoğlu, “Ölüm Karinesi”, 847.

nedeniyle kaybolan bay C. Hakkında ölüm karinesine hükmedilmiştir. Mahkeme, yıkıcı dalgaların şahsın odasında olduğu bir zamanda kaldıkları oteli yerle bir ettiği ve mevcut arama çalışmalarının sonuçsuz kaldığı gerekçesiyle şahsın Tsunami nedeniyle öldüğünün yasal kesinlikle mevcut olduğuna isabetli biçimde hükmetmiştir²⁸. Öte yandan, İsviçre Federal Mahkemesi'nin 1949 yılında verdiği bir kararda ise, 2 Ağustos 1947 yılında Zürih'ten Arjantin'e uçakla yolculuk yapan Harald Pagh adlı bir yolcu için ölüm karinesi gündeme gelmiştir. Karara konu olayda uçak And dağları üzerinde iz bırakmadan kaybolmuştur. Mahkeme tüm yolcuların açık biçimde öldüğünün kesin olmaması nedenine dayanarak o kimse hakkında gaipliğe ilişkin hükümlerinin uygulanmasına hükmetmişti²⁹. Halbuki kazanın oluş biçimi göz önüne alındığında, olayda kaybolanlar için ölüm karinesine hükmedilmesi daha isabetli olurdu³⁰.

Bir kimsenin ölüm karinesi ile ölü kabul edilmesi, hukuken o kişinin ölümü ile aynı hukuki sonuçları doğurur. Öncelikle o kişinin kişiliği sona ermiş olur (TMK md. 28). Böylelikle, hakkında aile kütüğüne ölüm kaydının düşülmesiyle, karineye konu olan olayın gerçekleştiği andan itibaren (geriye etkili biçimde) o kimse hukuken ölmüş kabul edilir ve ölüme bağlanan bütün hukuki sonuçlar söz konusu kişi hakkında uygulanır³¹.

Ayrıca, bu konuya ilişkin yasal düzenleme şu şekildedir: *“Bir kimse ölüme kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile miracaat edilen yerin mülki idare amirinin emri ile ölüm tutanağı düzenlenerek ölüm olayı işlenir. Bu madde uyarınca işlem yapılabilmesi için ölüm karinesi bulunan alt veya üst soyundan bir kişinin ya da kardeşlerinin, bunlar yoksa mirasçılarının dilekçe ile başvurarak olayı belgelendirmeleri ya da yetkili makamların durumu resmi bir yazı ile nüfus müdürlüğüne bildirmeleri gereklidir. Dilekçeye ekli belgeler ve gerektiğinde nüfus müdürlüğüne yaptırılacak soruşturma olayın doğruluğunu ve öldüğü iddia edilen kişinin de olayın meydana geldiği sırada orada bulunduğunu kanıtlamaya yeterli görülürse mülki idare amirinin emri ile ölüm kaydı düşülür.”* (NHK md. 32). Bu şekilde, hakkındaki ölüm karinesinin uygulanması için lüzumlu olan koşulların meydana gelmesi halinde, ayrıca mahkeme kararına ihtiyaç duyulmaksızın, sadece kişi hakkında ölü kaydının düşülmesi yönünde bir idari işlem yapılması sonucunda, o kimse

²⁸ 04.10.2005, Amtsgericht Luzern, SJZ 102/2006, 235.

²⁹ BGE 75 I 328.

³⁰ Breitschmid, *CHK -Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB*, 34/2; Yağcıoğlu, “Ölüm Karinesi”, 856, dn. 48.

³¹ Nitekim, Kesin ölüm tehlikesi içerisinde kaybolmuş ve cesedi de bulunamamış olan kişinin kişisel durum sicilindeki künyesine, o yerin en büyük mülki amirinin emriyle ölüm kaydı düşülmektedir (TMK md. 44/1). Öztan, *Şahsın Hukuku*, 26; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 28; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 27; Yağcıoğlu, “Ölüm Karinesi”, 864.

kanunen ölmüş olarak kabul edilmektedir³². Ayrıca "her ilgili, kişinin ölü veya sağ olduğunun mahkemeye tespiti dava edebilir." (TMK md. 44/2)³³.

Böyle bir davada o kimsenin ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren bir olayın var olup olmadığı, takdir yetkisi kapsamında (TMK md. 4) hâkim tarafından tespit edilir. Zira ölüm karinesi hukuki açıdan adi karine olduğundan, ölüm karinesinin somut olayda mevcut olmadığı kanıtlanabilir. Örneğin, infilak eden bir uçağın yolcusu olduğu iddia edilen bir kimsenin uçağa binmediği ispat edilirse, o kimse hakkındaki ölüm karinesi ortadan kalkar³⁴.

Ölüm karinesi bağlamında aile kütüğüne ölüm kaydı düşülen bir kimsenin eğer sonradan sağ olduğu kanıtlanırsa, bu kimsenin yasal mercilere başvurarak hakkındaki ölüm karinesinin iptalini talep etmesi şarttır³⁵.

Ölüm karinesinin iptaline ilişkin hüküm ise şu şekildedir; "Tescile esas olan bir bildirim doğru olmadığına tespit edilmesi veya kime ait olduğu bilinmeyen cesedin kimliğinin belli olması ya da gaiplik kararının kaldırılması sebepleriyle zorunlu olan değişiklikler, ilgilinin kütükteki kaydının düşünceler sütununa yazılarak yapılır." (TMK md. 46).

C. GAIPLİK

Ölüm karinesinden farklı olarak, bazı durumlarda, bir kimsenin ölü mü yoksa hayatta mı olduğunun somut olay bakımından şüpheli olması söz konusu olabilir. Böyle şüpheli durumlarda, İsviçre-Türk hukuk sistemi kişiliğin hâkim kararıyla yani gaiplik kararı ile sona ermesini tercih etmiştir³⁶. Gerçekten ilgili hüküm

³² Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 251; Yağcıoğlu, "Ölüm Karinesi", 860.

³³ Bir kimse hakkında kütüğe ölüm kaydı konulmasına ilişkin talebin en büyük mülki amir tarafından kabul veya reddi halinde ilgililerin mahkemeye başvurma hakkı söz konusudur. Mahkemeye başvuran ilgililer, dava yoluyla, cesedi bulunamamış olan kişinin ölü mü yoksa sağ mı olduğunun veya gerçek ölüm tarihinin tespit edilmesini isteyebilmektedir, Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 27.

³⁴ Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB*, 32/8; Öztan, *Şahsın Hukuku*, 28; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 39; Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 250; Arat, "Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi", 263; Yağcıoğlu, "Ölüm Karinesi", 843; Kübra Sucu, *Türk Medeni Kanununda Gaiplik* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018), 26.

³⁵ Ölüm kaydının kaldırılması için mahkemeye başvurulmaması hâlinde nasıl hareket edileceğine ilişkin mülga Nüfus Kanunu'nun 40. maddesinde düzenleme yapılmış olmasına rağmen onun yerine çıkarılan Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda bu konuda bir düzenleme yapılmamıştır. Bundan dolayı sonradan ortaya çıkan kişinin, ölüm kaydının iptali için mahkemeye başvurması hâlinde Nüfus Hizmetleri Kanunu'nun 35 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olan kayıtların düzeltilmesi, maddi hatalar ve iptale ilişkin hükümler uygulama alanı bulmalıdır, bkz. Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 27.

³⁶ Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB*, 35; Kley - Seferovic, *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, Orell Füssli Kommentar (OFK), 35; Breitschmid, *CHK -Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB*, 35; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 30. Bir

uyarınca, ölümüne kuvvetle muhtemel bir gözle bakılan bir durumda kaybolmuş olan veya kendisinden uzun süre haber alınamayan bir kimse hakkında, hakları o kimsenin ölümüne bağlı olan kişilerin talebiyle hâkim tarafından gaiplik kararı verilebileceği düzenlenmiştir (TMK md. 32/1).

Gaiplik kararı verilebilmesi için bir kimsenin, ilgili hükümde belirtilen asgari sürelerle ortadan kaybolmuş olması veya ölümünün kuvvetli şekilde muhtemel görülmesi ve ayrıca ilgili kişiler tarafından o kimse hakkında hakimden gaipliğine karar verilmesi yönünde talepte bulunulması koşullarının birlikte gerçekleşmesi şarttır (TMK md. 32, 33).

Ölüm tehlikesi içinde kaybolma durumunda, o kimsenin ölüm ihtimali yaşam ihtimalinden yüksek nitelikte olmalıdır. Diğer bir ifadeyle, o kimsenin mevcut durumdaki ölüm tehlikesi büyük nitelikte (große Todesgefahr) olmalıdır. Bir kimsenin deniz kazasında, dağ gezisinde veya ıssız bir ormanda kaybolması vs. gibi durumlar, büyük bir ölüm tehlikesine örnek teşkil eder³⁷. Eğer o kimsenin mevcut durumda ölümüne kesin gözüyle bakılabiliyorsa, artık gaiplik kararı değil; ölüm karinesi gündeme gelir³⁸. Ölüm tehlikesinin varlığı, büyüklüğü ve kişinin ölümü hakkında kuvvetli şüphe oluşturup oluşturmadığı somut olayın oluş şekline göre hâkim tarafından belirlenecektir³⁹.

kimseye yönelik gaiplik kararı alınmasına ilişkin çeşitli hukuki sistemler için bkz. Hüseyin Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 45-52; Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 251-252; Yıldız Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54/2 (2005), 154-159; Sucu, *Türk Medeni Kanununda Gaiplik*, 11-16.

³⁷ Beretta vd., *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I*, 1-456 ZGB, 33/4; Kley - Seferovic, *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch*, Orell Füssli Kommentar (OFK), 35/2; Breitschmid, *CHK -Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB*, 34/2; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 30; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 31; Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", 159; Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 255; Cumhur Rüzgaresen, "Gaip Borçlunun İflası", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 61/4 (2012), 1372. "... Hakkında gaiplik kararı istenen kişinin 1979 doğumlu olup 1995 yılından beri kendisinden haber alınmadığı toplanan delillerden ölümü hakkında kuvvetli olasılığın bulunduğu, mahkemece yaptırılan ilanların da semeresiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda isteğin kabulü gerekirken reddi doğru bulunmamıştır.." Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, (Yargıtay), K. 2010/8546 (29 Nisan 2010).

³⁸ Öztan, *Şahsın Hukuku*, 27; Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", 159. İsviçre Federal Mahkemesinin 12.12.1930 tarihli bir kararında gemide bulunduğu kabinden uzunca bir süre çıkmaması üzerine yapılan incelemede şahsın pencereden atlamış olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine ilgililerin mahkemeye başvurusunda o kimse hakkında kütüğe, ölüm kaydı yerine gaiplik kaydı düşülmüştür. Buna neden olarak ise, kaybolan kimsenin bir başka bir gemi tarafından kurtarılmasının veya bir adaya yüzererek çıkmasının olası olduğu ve bundan dolayı ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektirecek bir durumda olmadığı değerlendirilmiştir. BGE 56 I 546.

³⁹ Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 29; Arat, "Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi", 266; Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", 160; Rüzgaresen, "Gaip Borçlunun İflası", 1372. Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 68.

İkinci durum olan, o kimseden uzun zamandan beri haber alınamama halinde ise, o kimsenin nerede olduğu ve yaşayıp yaşamadığı bilinmemekte, yaşadığına dair en ufak bir iz bulunamamaktadır. O kimse hakkında gaiplik kararı verilebilmesi için uzun süredir haber alınamama halinin, kişinin ölümünü kuvvetli olasılık olarak göstermesi, somut olayın özelliğine göre kişinin kayıp olma halinin onun yaşadığından çok, öldüğü ihtimalini doğuracak nitelikte olması gerekmektedir⁴⁰.

Ayrıca bir kimsenin yalnızca nerede bulunduğu belirlenememesi, o kimse hakkında gaiplik kararı alınabilmesi için yeterli bir durum teşkil etmez. O kimse hakkında bir haber alınamaması hali açıklanabiliyor ve öldüğü ihtimaline neden olmuyor ise, o kimse için gaiplik kararı verilemez⁴¹. Örneğin, yabancı bir ülkeye giden ve düzenli iletişim kurma alışkanlığı olmayan bir kimseden haber alınamaması gaiplik kararı için yeterli görülmez. Ancak, gittiği ülkede düzenli iletişim kurulan bir kimseyle iletişim kesilirse bu durum gaiplik kararı için dayanak oluşturabilir⁴².

İlgili hüküm uyarınca, bir kimse hakkında hâkimden gaiplik kararının istenilebilmesi için, ölüm tehlikesinin üzerinden en az 1 yıl veya son haber alma tarihinin üzerinden ise en az 5 yıl geçmiş olması zorunludur (TMK md. 33/1). Görüldüğü üzere, gaiplik kararı istenilebilmesi için ölüm tehlikesi içinde kaybolma halinde, tehlikenin var olduğu tarihten itibaren en az bir yıl beklenmesi gerekmektedir. Eğer ölüm tehlikesi birden gerçekleşmemiş, belirli bir süreç içerisinde devam etmişse söz konusu bir yıllık süre, tehlikeli durumun bitmesi gerekli olan tarihten itibaren başlar⁴³.

Uzun zamandır haber alınamama halinde ise, gaipliği istenilen kişinin sağ olduğuna dair alınan en son haberden sonra en az beş yıl geçmiş olması zorunludur. Gaipliği istenilen kimseye ilişkin haberin kişinin kendisinden veya başka bir kimseden öğrenilmesi mümkündür⁴⁴. Bunun haricinde gaip olduğu sanılan kimseye ilişkin haberin gönderildiği zaman ile ilgililere vardığı zaman farklı olabilir.

⁴⁰ Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 29.

⁴¹ Öztan, *Şahsın Hukuku*, 27; Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", 160.

⁴² Dolayısıyla o kimsenin içinde bulunduğu şartlar gereği kendisinden haber alınamaması, öldüğü ihtimalini kuvvetli kılıyorsa, ancak o zaman gaiplikten söz edilebilir. Keza o kimse hakkında, kendisi tarafından veya bir başkası tarafından, hayatta olduğuna dair verilen haber, gaiplik kararı alınmasına engeldir. Günümüzde kişinin gaip olmadığını ileri sürmeye yönelik üçüncü kişilerin gösterebileceği deliller bir hayli fazladır. Örneğin, gaip sanılan kişi, kredi kartı, bankamatik, e-mail adresi vs. kullanıyorsa, o kimsenin işlemleri dünyanın her yerinden izlenebilir ve aslında gaip olup olmadığı anlaşılabilir. Bkz. Öztan, *Şahsın Hukuku*, 29-30; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 31; Arat, "Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi", 268; Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", 159; Rüzgaresen, "Gaip Borçlunun İflası", 1373.

⁴³ Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 30; Rüzgaresen, "Gaip Borçlunun İflası", 1373; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 64.

⁴⁴ Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 29; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 65.

Böyle bir durumda ise, söz konusu sürenin hesaplanmasında haberin gönderildiği zaman baz alınmalıdır. Eğer haberin gönderildiği tarih belirlenemiyorsa, sürenin başlangıcı olarak haberin ilgililere vardığı zaman baz alınmalıdır⁴⁵.

İsviçre Luzern Yerel Mahkemesi 19.01.2000 tarihinde verdiği karara konu olayda, 04.210.1997 yılından beri kayıp olan Yugoslav kökenli bir kimse için yakınları gaiplik isteminde bulunmuştur. Söz konusu kimsenin kaybolduğu günde, bilinmeyen kimselerle bir toplantısı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Buna rağmen, öldüğüne ilişkin somut deliller bulunamamış ve ölüm tehlikesi mevcut görülmemiştir. Ancak yaşayıp yaşamadığı da bilinmemektedir. Bundan dolayı, o kimse- den uzun zamandan beri haber alınamama haline dayanarak gaipliğine hükme- dilmesi için gerekli sürenin dolmadığı da göz önünde bulundurularak, talep ret edilmiştir⁴⁶.

Bir kimse hakkında hâkimden gaiplik kararı almaya hukuken yetkili kılınan kimseler ise ilgili hükümde “*hakları ölüme bağlı olanlar*” olarak ifade edilmiştir (TMK md. 32/1). Bu kimseler, gaipliği istenen kimsenin ölmüş sayılması halinde, o kimseye ait bazı hakların öznesi olacak veya yasal bir mükellefiyetten kurtulacak kimselerdir⁴⁷.

Gaiplik kararı vermeye görevli mahkeme, Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) *Resmi Gazete* 27836 (04 Şubat 2011) Kanun No. 6100 uyarınca asliye hukuk mahkemesidir (HMK md. 2)⁴⁸. Bir kimse hakkında mahkemece gaiplik kararı verilebilmesi için ilgili hükümde özel bir ilan koşulu getirilmiştir. Buna göre

⁴⁵ Rüzgaresen, “Gaip Borçlunun İflası”, 1373; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 66.

⁴⁶ 19.01.2000, Amtsgericht Luzern, SJZ 97/2001, 232.

⁴⁷ Bu kapsama özellikle yasal ve atanmış mirasçılar, lehine vasiyet yapılanlar, gaibin eşi, kendi eşyası üzerinde gaip lehine sınırlı aynı hak kurulan kişiler girer. Gaiplik kararı, durumu bilinmeyen kişinin sağ olması ihtimalinde o kimsenin hak ve menfaatlerine önemli ölçüde zarar verebileceğinden, ilgili hükümdeki “*hakları ölüme bağlı olanlar*” ifadesinin kapsam olarak kanaatimizce dar yorumlanması gerekmektedir. Bkz. Kley - Seferovic, ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Kommentar (OFK), 34/4; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 31; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 32; Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 256; Abik, “Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi”, 161; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 12. “... *Davacı kurum, kuruma bağlı “Çorum Huzurevi ve Rehabilitasyon Merkezinde” bakım ve koruma altında bulunan zihinsel özürü 1977 doğumlu Ö.K.’in, 26.10.2004 tarihinde kuruluşu terk ettiğini, o tarihten beri kendisinden haber alınmadığını ileri sürerek, bu kişi hakkında gaiplik kararı verilmesini istemiştir. Buna göre istek, Türk Medeni Kanunu’nun 32. maddesine dayanmaktadır. Hukuki yarar, dava şartıdır. Yargılamanın her aşamasında res’en gözetilir. Gaiplik kararı, ölüme bağlı hakların, aynen gaibin ölümü ispatlanmış gibi kullanılmasını sağlar (TMK md. 35/1). Bu itibarla bu kararın verilmesini, hakları bu kişinin ölümüne bağlı olanlar isteyebilir (TMK md. 32/1). Davacı kurumun ilgili hakkında gaiplik kararı istemesinde korunmaya değer ne gibi bir hukuki yararının bulunduğu tespit edilmeden hüküm kurulması da doğru bulunmamıştır.*” Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, (Yargıtay), K. 2012/6212 (19 Mart 2012).

⁴⁸ Gaiplik kararı vermeye yetkili mahkeme ise, kişinin Türkiye’deki son yerleşim yeri; eğer Türkiye’de hiç yerleşmemişse nüfus sicilinde kayıtlı olduğu yer; böyle bir kayıt da yoksa anasının veya babasının kayıtlı bulunduğu yer mahkemesidir (TMK md. 32/2).

mahkemenin, gaipliğine karar verilmesi istenen kişiyle ilgili olarak bilgisi bulunanları, bilgi vermek üzere usulüne uygun ilanla çağırması zorunludur (TMK md. 33/2). Söz konusu ilan, ayrıca, kayıp olduğu iddia edilen kişiye de ilan süresi zarfında yetkili mercilere müracaat etmemesi halinde, kendisine yönelik gaiplik kararına hükmedileceğini bildirmeye yöneliktir⁴⁹. İlan, aleni olarak kamuya yönelik yapılır ve resmi ilan niteliğindedir⁵⁰. İlanın nasıl yapılacağına dair açık bir hüküm yoktur. Hâkim ilanın yöntemini kendi belirler. Örneğin, söz konusu ilanı Resmi Gazete veya diğer gazeteler aracılığı ile yapabilir⁵¹.

İlan yapıldıktan sonra ilk ilânın yapıldığı günden itibaren en az altı aylık bir bekleme süresi ilgili hükümde öngörülmüştür (TMK md. 33/3)⁵². Hâkim ilan süresini takdir yetkisine dayanarak ve taraflar arasındaki menfaat dengesini gözeterek uzatabilir ve ikiden fazla ilan yapabilir⁵³. Gaipliğine hükmedilecek bir kimse, ilân süresi bitmeden gelir veya kendisinden bir bilgi alınır veya öldüğü kesin olarak belirlenirse, hakkındaki gaiplik isteği ortadan kalkar (TMK md. 34). Eğer mahkeme tarafından yapılan resmi ilandan sonuç alınmazsa, o kimsenin gaipliğine hükmedilir⁵⁴. Gaiplik kararı, yenilik doğuran (inşai) bir hüküm niteliğindedir. Zira gaiplik kararı sonucunda o kimse hakkında bazı hukuki sonuçlar meydana gelir⁵⁵.

⁴⁹ Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 32; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 85; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 14.

⁵⁰ Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 258.

⁵¹ Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 87.

⁵² Böylece, Yargıtay ve bizim de katıldığımız öğreti görüşüne göre, bir kimse hakkında gaiplik kararı verilmenden önce o kimseye yönelik en az iki kere resmi ilan yapılması gerekmektedir. "... Mahkemeye, Türk Medeni Kanununun 3. Maddesinde öngörülen ikinci bir ilanın yapılmaması ve son haber alma tarihinden itibaren en az beş yıl geçmeden adı geçenin gaipliğine ilişkin hüküm kurulması usul ve yasa aykırıdır." Yargıtay, K. 2009/3258. Aynı görüşte, bkz. Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 33; Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 258; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 84. Bu konuya ilişkin farklı görüşler için bkz. Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 32, dn. 87 de belirtilen yazarlar.

⁵³ Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 87.

⁵⁴ Kişi bu andan itibaren gaip kişisel durumunu alır ve hak sahipleri tarafından o kimsenin ölümüne bağlı hakları, aynen gaibin ölümü ispatlanmış gibi kullanılmaya başlanır (TMK md. 35). "... alınmış olan gaiplik kararı evlilik haricinde aynen gaibin ölümü ispatlanmış gibi hakları ölümüne bağlı olanlara bu hakları kullanma imkanı verir." Yargıtay 3. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2012/6883 (22 Şubat 2012).

⁵⁵ Gaiplik kararı, mahkemeye on gün içinde o yerin nüfus müdürlüğüne bildirilir ve nüfus memurlarınca ölüm kütüğüne tescil edilir (NHK md. 34- TMK md. 45). Yapılan tescil, sadece açıklayıcı niteliktedir. İnşai nitelikte olan bir gaiplik kararı, mahkemeye o kimse hakkında gaiplik kararının verildiği gün itibarıyla değil, kişinin ölüm tehlikesi içinde kaybolma tarihinden veya kişi hakkında en son haber alındığı gün itibarıyla geçmişe etkili (makale şamil) olarak hüküm doğurur. Bu bakımdan, o kimsenin yasal mirasçıları belirlenirken gaiplik kararının verildiği tarih değil, kişinin ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu veya kendisinden en son haber alınan tarih esas alınır. Bkz. Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 263; Dural - Öğüz, *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*, 34; Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 33; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 92-93; Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", 163; Akkanat, *Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi*, 33; Rüzgaresen, "Gaip Borçlunun İflası", 1376-

Hakkında verilmiş olan bir gaiplik kararı, o kimsenin öldüğünü kesin olarak kanıtlamaz, yalnızca öldüğüne dair yasal bir belirti (karine) meydana getirir. Gaiplik kararı için yetkili mercilere talepte bulunan bir kimse, sadece karinenin temelini oluşturan olayları ispatla yükümlüdür (HMK md. 190/2). Gaiplik karinesi aksi ispatlanabilir (adi) bir kanuni karine olduğundan, ispat yükünü tersine çevirir. Böylece, hakkında gaiplik kararı verilen bir kimsenin yaşadığı iddiası, ilgiler tarafından her türlü kanıtla ve her zaman ispatlanabilir⁵⁶.

Gaip sonradan ortaya çıkarsa, o kimse hakkındaki gaiplik kararı hükümsüzleşir⁵⁷. Bu durumda, sonradan ortaya çıkan gaip veya diğer ilgililer gaiplik kararının kaldırılması davası açarak nüfus kütüğündeki kaydın düzeltilmesini talep ederler (NHK md. 36/1 a)⁵⁸. Kanunen gaip sayılan bir kimsenin, sonradan gerçekten ölümünün tespit edilmesi halinde de o kimse hakkındaki gaiplik kararı hükümsüzleşir⁵⁹. Bu nedene dayanarak, her ilgili nüfus sicilindeki kaydın düzeltilmesine yönelik dava açabilir ve o kimsenin ölü olduğunun tespitini isteyebilir (NHK md. 36/1 a). Gaipliği istenen kimsenin, gerçek kişiliğinin sona erme tarihi bakımından ise, artık o kimsenin tıbben öldüğü tarih dikkate alınmalıdır. Bir diğer ifadeyle, o kimseye yönelik ölüme bağlı sonuçlar için söz konusu kimsenin ölüm tarihi esas alınacaktır⁶⁰.

1377. "... Gaiplik kararı geçmişe etkili sonuç doğurmaktadır. Davacı İstanbul Defterdarı, TMK. 427/1 ve 3561 sayılı Kanun gereğince Kayyım olarak atanmış olup, gaip olan kişilerin haklarını geçmişe dönük olarak korumak ve kullanmakla da yükümlüdür. O nedenle, gaiplik kararına ilişkin dava dosyası incelenerek gaip Sümbül'ün gaip olduğu tarih saptanmalı ve bu tarihten itibaren gaibin ve Hazine'nin haklarını korumakla yükümlü olduğu gözetilmek suretiyle hüküm kurulmalıdır." Yargıtay 3. Hukuk Dairesi (Yargıtay), K. 2008/1852 (12 Şubat 2008).

⁵⁶ Bir tarafın kanuni bir karineye dayanması durumunda, ispat yükü karşı tarafa düşer ve bu taraf kanunikarinenin aksini ispatlayabilir (HMK md. 190/2). Bkz. Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 259; Arat, "Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi", 270; Abik, "Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi", 158; Rüzgaresen, "Gaip Borçlunun İflası", 1376; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 89-90. Ayrıca, gaiplik kararı, kişinin kesin olarak öldüğünü göstermediğinden, hakkında gaiplik kararı verilmiş bir kimsenin mirasçıları veya mirasında hak sahibi olan kişilerin, tereke malları kendilerine teslim edilmeden önce bu malları ileride ortaya çıkabilecek üstün hak sahiplerine veya bizzat gaibin kendisine geri vereceklerine ilişkin güvence gösterme mecburiyetleri vardır (TMK md. 584).

⁵⁷ Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 271.

⁵⁸ Ayrıca, Gaip ortaya çıkarsa veya üstün hak sahibi olduklarını ileri sürenler bu sıfatlarını ispat ederlerse, tereke mallarını teslim almış olanlar, aldıkları malları zilyetlik kuralları uyarınca geri vermekle yükümlüdürler (TMK md. 585/1). İyiniyetli olanların üstün hak sahiplerine geri verme yükümlülükleri, miras sebebiyle istihkak davasına ilişkin zamanaşımı süresine tâbidir (TMK md. 585/2). Gaip olduğu sanılan kimsenin sonradan geri dönüşünün, gaiplik kararı verilmesini gerektiren olaylardan veya gaiplik kararının verilmesinden itibaren uzunca bir süre sonra gerçekleşmiş olması da önemli değildir. Dolayısıyla, mirasçıların geri verme borcu, aradan uzunca bir süre geçmiş olmasından etkilenmez. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 263 vd.; Akipek vd., *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*, 265; Sucu, *Türk Medeni Kanununda Gaiplik*, 81.

⁵⁹ Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 36; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 271.

⁶⁰ Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 36; Tokat, *Türk Hukukunda Gaiplik*, 271.

II. İŞÇİNİN ÖLÜMÜNÜN VE ÖLÜM İLE AYNI SONUÇLARI DOĞURAN DİĞER DURUMLARIN TARAFLAR ARASINDAKİ MEVCUT İŞ SÖZLEŞMESİNE YÖNELİK SONUÇLARI

A. İŞÇİNİN ÖLÜMÜNÜN TARAFLAR ARASINDAKİ MEVCUT İŞ SÖZLEŞMESİNE YÖNELİK SONUÇLARI

19. yüzyıldan itibaren, o zamanın iş ilişkilerinde hakim olan liberal iktisadi görüş çerçevesinde, iş sözleşmesinin işçinin belirli bir işi (hizmeti) yapmayı, işverenin ise bu iş karşılığında belirli bir ücreti ödemeyi yükümlendikleri malvarlıksal nitelikte bir sözleşme olduğu görüşü hakimdi. Bunun neticesinde ise, bu tür borç doğurucu sözleşmelerde, tarafların kişisel özellikleri sınırlı derecede önemli olmaktadır. 20. yüzyıl ile birlikte ortaya çıkan modern iş hukuku yaklaşımı sayesinde, iş sözleşmesinin malvarlıksal nitelikte olduğu görüşü yerine, iş sözleşmesinin taraflar arasında kişisel bir ilişki kuran ve dolayısıyla işçinin kişiliğine bağlı bir sözleşme olduğu görüşüne geçilmiştir⁶¹. Gerçekten bir iş ilişkisinde özellikle işçinin iş görme borcunu işverenin yönetimi altında geçirmesi ve çoğu zaman ekonomik açıdan bağımlı olmasının yanında, işveren bakımından da işçinin kişiliği ve nitelikleri önem arz etmektedir⁶².

İş sözleşmesinin işçinin kişiliği ve özellikleri göz önünde tutularak kurulmasına ve işçinin iş görme borcunu bizzat yerine getirmesi gereken bir sözleşme olması na bağlı olarak, işçinin ölümüne ilişkin şöyle bir hüküm bulunmaktadır: “*Sözleşme, işçinin ölümüyle kendiliğinden sona erer. İşveren, işçinin sağ kalan eşine ve ergin olmayan çocuklarına, yoksa bakmakla yükümlü olduğu kişilere, ölüm gününden başlayarak bir aylık; hizmet ilişkisi beş yıldan uzun bir süre devam etmişse, iki aylık ücret tutarında bir ödeme yapmakla yükümlüdür.*” (TBK md. 440)⁶³.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Güzel, “Ekonomik ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Hizmet Sözleşmesinin Intuitus Personae Niteliği”, *Prof. Dr. Halid Kemal Elbir’e Armağan* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1996), 167-195; Nuri Çelik vd., *İş Hukuku Dersleri* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2019), 177; Kenan Tunçomağ - Tankut Centel, *İş Hukukunun Esasları Dersleri* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2015), 10; Ünal Narmanlıoğlu, *Ferdi İş İlişkileri I* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2014), 167-173; Hamdi Mollamahmutoğlu vd., *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku* (Ankara: Lykeion Yayınları, 2021), 86; Öner Eyrenci vd., *Bireysel İş Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, 2016), 59; Ercan Güven - Ufuk Aydın, *Bireysel İş Hukuku* (Eskişehir: Nisan Yayınevi, 2017), 8;

⁶² İş sözleşmesinin kişisel özelliklerinin en önemli sonucu olarak ise işçi, sözleşmeden veya durumun gereğinden aksi anlaşılmadıkça, iş sözleşme ile üstlendiği borcunu bizzat ifa etmek zorundadır (TBK. md. 395).

⁶³ Ayrıca, iş sözleşmesinin işçinin ölümüyle kendiliğinden sona ereceği açıkça yasal olarak düzenlenmeseydi bile, işçinin ölümü neticesinde, iş sözleşmesini kendiliğinden sona ereceğinin kabulü hayatın olağan akışı çerçevesinde yine gerekecektir. Bkz. Mollamahmutoğlu vd., *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku*, 233; Güven - Aydın, *Bireysel İş Hukuku*, 153; Narmanlıoğlu, *Ferdi İş İlişkileri I*, 334; Banu Ülkü Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi* (Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020), 13; Sevede Bulun Tokkaş, “İş İlişkisinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi”, *SÜHFD*, 29/1 (2021), 185; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 32.

İşçinin ölümü halinde iş sözleşmesinin kanunen sona ermesi için işçinin yasal mirasçılarının veya işverenin fesih iradesini açıklamasına gerek yoktur. İşçinin ölümü hali bizzat ilgili hükümde düzenlenmiş olan ve sözleşmeyi “kendiliğinden” sona erdiren hukuki bir nedendir⁶⁴. Ayrıca, söz konusu yasal hüküm gereğince iş sözleşmesinin ölüm nedeniyle sona ermesi için işçinin ölüm nedeninin ne olduğunun da bir önemi yoktur. İşçinin ölümünün, mevcut bir iş sözleşmesini hukuken kendiliğinden ve kesin olarak sona erdirdiğinin kabulü açısından iş sözleşmesinin türünün, süresinin ve niteliğinin de bir önemi yoktur. Bu bağlamda, iş sözleşmesinin azami veya asgari süreli, şarta bağlı veya deneme süreli, mevsimlik veya kısmi süreli olmasının, sözleşmeyi sona erdirmeye bakımından bir farkı bulunmamaktadır⁶⁵. İşçinin çalışma saatleri içinde veya dışında ölmesi de, sözleşmeyi sona erdirmeye etkisi bakımından, farklı bir sonuç doğurmayacaktır. Ancak, işçinin özellikle mesai saatleri dışında ölmesi halinde bazı sorunlar gündeme gelebilecektir⁶⁶.

İşverenin bildirimli (süreli) fesih yolu (TBK md. 432/ İş Kanunu (İK) *Resmi Gazete* 25134 (10 Haziran 2003) Kanun No. 4857 md. 17) ile iş sözleşmesini sona erdirmek istemesi durumunda, işçinin bildirim müddeti bitmeden önce veya sonra ölmesi farklı hukuki sonuçlar meydana getirir. Eğer işveren fesih bildiriminde bulunmuş ve işçi bildirim müddeti zarfında ölmüş ise iş sözleşmesi ölümle sona erer. Zira bildirim müddeti zarfında iş sözleşmesi kesintisiz devam eder ve işverenin fesih bildirimini ancak bildirim müddeti bitince hüküm doğurur (TBK md. 432/ İK md. 17). İşçinin bildirim müddeti bittikten sonra ölmesi halinde ise zaten mevcut iş sözleşmesi sona erdiğinden dolayı işçinin ölümünün mevcut iş sözleşmesine herhangi bir hukuki bir etkisi olmaz. İşveren tarafından bildirimsiz derhal fesih yapılması halinde ise fesih bildirimini işçiye vardığı anda⁶⁷ iş sözleş-

⁶⁴ Çelik vd., *İş Hukuku Dersleri*, 447; Güven - Aydın, *Bireysel İş Hukuku*, 153; Ercan Akyığıt, “Ölüm ve İş İlişkindeki Yeni Sonuçları”, *Sicil İş Hukuku Dergisi* 22 (Haziran 2011), 34; Polat Soyer, “Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesine İlişkin “Yeni” Türk Borçlar Kanunu Hükümleri ve İş Hukuku Bakımından Önemi”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 22 (Haziran 2011), 18; Yeliz Bozkurt Gümrükçüoğlu, *Türk İş Hukuku’nda Belirli Süreli İş Sözleşmesi* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012), 283; Esra Başkan, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Ölümün Hizmet Sözleşmesine Etkisi ve Yeni Bir Tazminat: Ölüm Tazminatı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 104 (2013), 57; İpek Kocagil, “İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* 20/1 (2014), 430-431; Şükran Ertürk - Betül Erkanlı, “İş Sözleşmesinin Fesih Dışında Sona Erme Sebepleri”, *Terazi Hukuk Dergisi* 9/91 (2014), 47-48; Bulun Tokaş, “İş İlişkinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi”, 185; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 8; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 32.

⁶⁵ Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 33.

⁶⁶ Örneğin, işveren, işçinin öldüğünden haberi olmayabilir. Haliyle böyle bir durumda işveren iş sözleşmesinin kendiliğinden sona erdiğinin de farkında olmayacaktır. Bu durumda, işverenin iş sözleşmesini bildirimli veya derhal feshetmesi halinde öncelikle sözleşmenin hangi sebeple sona erdiği tespit edilmelidir. Bkz. Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 8.

⁶⁷ Bizce İş Kanunu madde 17 de yer alan “bildirim diğer tarafa yapılması” sözü çerçevesinde sözleşmenin sona erdiği anın tespitinde önemli olan fesih bildirimini karşı tarafa ulaştığı, yani onun egemenlik alanına girdiği andır (ayrıca bkz. Türk Borçlar Kanunu, md. 11/2 ve md. 432/2). İşçinin

mesi sona erer. Dolayısıyla, böyle bir olasılıkta işveren tarafından yapılan fesih bildiriminin işçiye ulaştığı an ile işçinin ölüm anı mukayese edilerek, hangisi daha önce meydana gelmiş ise, iş sözleşmesinin önce gerçekleşmiş olan nedene (işverenin feshi veya işçinin ölümü) dayanarak sona erdiği kabul edilmelidir⁶⁸.

İş sözleşmesi işçinin kişiliğine bağlı olup, işçi kendi kişiliğini sözleşme ile taahhüt altına sokar. Bu bakımdan, sözleşmeden doğan şahsa bağlı iş görme edimi, doğrudan ölen işçinin mirasçılara geçmez. Bir diğer ifadeyle, ölen işçi yerine onların çalışma yükümü altına girmeleri veya ölen işçinin yerine başka birini bulmaları söz konusu değildir⁶⁹. Ayrıca işveren mirasçılardan işçinin ölümü nedeniyle doğan zararın tazminini de isteyemez⁷⁰.

Yukarıda belirttiğimiz üzere, iş sözleşmesinin taraflar arasında özellikle işçi bakımından kişisel ilişki kurması ve işçinin şahsi borç yükümlülüğüne (hizmet görme borcu) dayanması nedeniyle işçinin ölümü halinde iş ilişkisinin mirasçılara geçmesi mümkün değildir. Zira borç ilişkilerinin nispiyeti ilkesi uyarınca, mevcut bir iş sözleşmesine üçüncü kişi konumunda olan mirasçıların, taraf olmadıkları bir sözleşmeyle borç altına girmeleri mümkün değildir. Bu hususa ilişkin bir diğer tartışılmalı konu ise mirasçıların işçinin ölümü halinde çalışmaya onun yerine devam etmelerine yönelik sözleşmesel kayıtlardır. Öğretide bir görüşe göre, ilgili hükümde yer alan “sözleşmeden veya durumun gereğinden aksi anlaşılmadıkça” (TBK md. 395) hükmü, emredici değil yedek hukuk kuralı niteliğine haizdir. Bundan dolayı, taraflar işçinin iş görme borcunu bizzat yani şahsen yerine getirmesi ilkesine aykırı nitelikte bir anlaşma da yapabilirler. Ayrıca, halin gereği de bunu gerektirebilir. Örneğin, taraflar işçinin ölümünden sonra mevcut iş sözleşmesinin ölen işçinin bir yakınıyla veya mirasçısıyla devam edeceği yönünde bir anlaşma yapabilirler ve bu durumda mevcut iş sözleşmesi önceden kararlaştırılan kimse ile (onun onayı dâhilinde) devam eder⁷¹.

fesih bildirimini daha sonra öğrenmiş olması bu açıdan bir önem arz etmez, bkz. Çelik vd., *İş Hukuku Dersleri*, 459; Narmanlıoğlu, *Ferdi İş İlişkileri I*, 358; Tunçomağ - Centel, *İş Hukukunun Esasları Dersleri*, 197; Mollamahmutoğlu vd., *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku*, 240; Eyrenci vd., *Bireysel İş Hukuku*, 170-171.

⁶⁸ Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 8.

⁶⁹ Tunçomağ - Centel, *İş Hukukunun Esasları Dersleri*, 191; Narmanlıoğlu, *Ferdi İş İlişkileri I*, 334; Mollamahmutoğlu vd., *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku*, 234; Eyrenci vd., *Bireysel İş Hukuku*, 168; Yürekli, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi*, 155; Ertürk - Erkanlı, “İş Sözleşmesinin Fesih Dışında Sona Erme Sebepleri”, 48; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 33; Kocagil, “İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları”, 431; Bulun Toktaş, “İş İlişkisinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi”, 185.

⁷⁰ Narmanlıoğlu, *Ferdi İş İlişkileri I*, 334.

⁷¹ Tunçomağ - Centel, *İş Hukukunun Esasları Dersleri*, 191; Özer Selçik, *Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1977), 81-82.

Bizimde katıldığımız diğer görüşe göre ise, mevcut bir iş sözleşmesinde taraflarının önceden aralarında yaptıkları bir sözleşme ile iş sözleşmesinin işçinin ölümü halinde, işçinin mirasçısıyla mevcut iş sözleşmesinin devam etmesine yönelik anlaşmaları hukuken geçerli görülemez. Zira iş sözleşmesinin işçinin kişiliğine bağlı olması (*intuitus personae* niteliği) buna engel olur⁷². Bizce, işçinin ölümü sonrası işverenin onayıyla mirasçının ölen işçi yerine iş görmeyi üstlenmesi durumunda ise, ölen işçinin mirasçı ile işveren arasında yeni bir iş sözleşmesi kurulmuş olur⁷³.

B. İŞÇİNİN ÖLÜM KARİNESİ İLE ÖLÜ KABUL EDİLMESİNİN TARAFLAR ARASINDAKİ MEVCUT İŞ SÖZLEŞMESİNE YÖNELİK SONUÇLARI

Gerekli yasal koşullarının gerçekleşmesi nedeniyle ölüm karinesi çerçevesinde, işçi hakkında ölüm kaydının nüfus kütüğüne işlenmesi durumunda o kimse hakkındaki ölüme bağlı tüm hukuki sonuçlar kendiliğinden meydana gelir. Dolayısıyla işçinin iş sözleşmesi de kendiliğinden sonlanacaktır⁷⁴.

Bu müddet çerçevesinde, işveren tarafından bir fesih bildiriminde bulunmuş ise, iş sözleşmesinin hangi nedenden dolayı sona erdiğinin tespiti gündeme gelecektir. İşveren tarafından, işçinin kaybolmasından önce iş sözleşmesinin haklı nedene dayanılarak feshedilmesi (TBK md. 435/ İK md. 25) halinde iş sözleşmesi derhal sona erecektir. Eğer iş sözleşmesi işçinin ölümüne sebep olduğu düşünülen olayın gerçekleştiği tarihin öncesinde işveren tarafından kanunen haklı bir nedene dayanılarak sona erdirilmiş ise, işçi hakkında verilecek bir ölüm karinesinin sözleşmeye sonradan bir etkisi olmaz ve öncesinde haklı nedene dayalı feshe ilişkin sonuçlar doğar⁷⁵.

⁷² Mollamahmutoğlu vd., *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku*, 796; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 31.

⁷³ Mollamahmutoğlu vd., *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku*, 796; Narmanlıoğlu, *Ferdî İş İlişkileri I*, 334, dn. 4; Akyiğit, "Ölüm ve İş İlişkisindeki Yeni Sonuçları", 34; Yürekli, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi*, 156; Başkan, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Ölümün Hizmet Sözleşmesine Etkisi ve Yeni Bir Tazminat: Ölüm Tazminatı", 58-59; Kocagil, "İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları", 431-432; Bulun Toktaş, "İş İlişkisinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi", 186. Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 31.

⁷⁴ Sadece ölüm karinesi halinde işçinin cesedinin bulunamamış olması bakımından, normal bir ölüm olayına göre farklılık arz edecek sorunlar sonradan ortaya çıkabilecektir. Gerçekten işçinin ölümüne kesin gözle bakılan bir durum içinde kaybolması nedeniyle nüfus kütüğüne ölü kaydının düşülmesi durumunda, o kimse kaydının yapıldığı tarihte değil, ölümüne sebep olduğu düşünülen olayın gerçekleştiği tarihte ölmüş olarak kabul edilecektir. Bkz. Yürekli, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi*, 132; Akyiğit, "Ölüm ve İş İlişkisindeki Yeni Sonuçları", 34; Kocagil, "İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları", 432; Başkan, "6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Ölümün Hizmet Sözleşmesine Etkisi ve Yeni Bir Tazminat: Ölüm Tazminatı", 57-58; Bulun Toktaş, "İş İlişkisinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi", 186; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 33; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 13.

⁷⁵ Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 13.

Bildirimli (sürelî) fesih durumunda (TBK md.432/ İK md. 17) ise, iş sözleşmesi bildirim süresi sonunda sona ereceğinden dolayı, eğer ölümüne sebep olduğu düşünülen olay bildirim süresinde veya öncesinde olmuş ise, işçinin ölümüne neden olduğu varsayılan olayın olduğu zamanda öldüğü kabul edilecektir⁷⁶. Bunun haricinde işçi ve işveren için birlikte ölüm karinesi de gündeme gelebilir. Bu olasılıkta ise, iş sözleşmesi tarafların ölümüne sebep olduğu düşünülen olayın gerçekleştiği tarihte yine kendiliğinden sona erer ve ilgili hüküm uyarınca; “*Bir- den fazla kişiden hangisinin önce veya sonra öldüğü ispat edilemezse, hepsi aynı anda ölmüş sayılır.*” (TMK md. 29).

C. İŞÇİNİN GAIPLIĞININ TARAFLAR ARASINDAKİ MEVCUT İŞ SÖZLEŞMESİNE YÖNELİK SONUÇLARI

Türk Medeni Kanunu’nun 35. maddesinin ikinci fıkrasına göre; “*Gaiplik kararı ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya son haberin alındığı günden başlayarak hüküm doğurur.*” (TMK md. 35/2)⁷⁷. İşçi hakkında verilen bir gaiplik kararının iş sözleşmesinin sona ermesine yönelik etkisi bakımından, ölüm karinesinden veya o işçinin gerçek ölümünden bir farkı bulunmamaktadır ve kural olarak gaiplik kararı da o işçi hakkında, diğerlerinde olduğu üzere, aynı hukuki sonuçları doğurur⁷⁸. Bundan dolayı, işçi hakkında yetkili mercilerden gaiplik kararı alınması halinde, iş sözleşmesi işçinin kaybolduğu veya işçiden en son bilgi alınan tarihte makale şamil (geriye etkili) biçimde kendiliğinden sona erer⁷⁹.

İş sözleşmesinin sürekli borç doğuran bir sözleşme olması nedeniyle işveren, bir yıl süreyle kendisinden haber alınamayan, dolayısıyla işe gelmeyen bir işçi ile iş ilişkisini sürdürmek istemeyecektir. Bunun haricinde bir haklı nedene da-

⁷⁶ Dolayısıyla, işçi ölüm tehlikesi içinde kaybolduktan sonra henüz sicile ölüm kaydı işlenilmeden, bu durumdan haberi olmayan işverenin iş sözleşmesini feshetmesi halinde, bu fesih hukuki bir sonuç meydana getirmez. Bkz. Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 13.

⁷⁷ Hükümden de anlaşılacağı üzere, gaiplik kararı, mahkemece verildiği andan itibaren değil, kararın verilmesini gerektiren nedenlerin gerçekleştiği günden itibaren hukuki sonuçlar doğurmaya başlar. Diğer bir ifadeyle, gaiplik kararı, geçmişe etkilidir. Böylelikle, hakkında gaiplik kararı verilen bir kimse, ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya kendisinden son haberin alındığı günden itibaren hukuken “gaiplik” sayılacaktır.

⁷⁸ Yürekli, *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi*, 158; Akyiğit, “Ölüm ve İş İlişkisindeki Yeni Sonuçları”, 34; Kocagil, “İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları”, 432; Başkan, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Ölümün Hizmet Sözleşmesine Etkisi ve Yeni Bir Tazminat: Ölüm Tazminatı”, 57-58; Bulun Tokkaş, “İş İlişkisinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi”, 186; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 14.

⁷⁹ Kocagil, “İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları”, 432; Başkan, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Ölümün Hizmet Sözleşmesine Etkisi ve Yeni Bir Tazminat: Ölüm Tazminatı”, 57-58; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 14.

yanarak da işçinin iş sözleşmesini derhal feshetmesi gündeme gelebilir. Ayrıca, belirsiz süreli bir iş sözleşmesinde işveren süreli fesih yoluna da başvurabilir ve işçinin iş sözleşmesini feshedebilir. Bu gibi olasılıklarda, işçinin gaipliğinin bu duruma etkisinin ayrıca açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Öncelikle, “işçinin işverenden izin almaksızın veya haklı bir sebebe dayanmaksızın ardi ardına iki işgünü veya bir ay içinde iki defa herhangi bir tatil gününden sonraki işgünü, yahut bir ayda üç işgünü işine devam etmemesi” (İK md. 25/2 g) haklı nedenle derhal fesih sebebi sayılmıştır. Her ne kadar anılan hüküm içerisinde işçinin devamsızlığı bir fesih nedeni olarak düzenlense bile, bu durum iş sözleşmesini kendiliğinden sona erdirmez. İş sözleşmesinin sonlandırılabilmesi için işverenin işçiye yönelik bir irade beyanında bulunması ayrıca gerekmektedir.

İşverenin, işçinin devamsızlığı nedeniyle veya başka bir sebeple iş sözleşmesini derhal feshi halinde, bozucu yenilik doğurucu bir hak olan derhal feshin sonuçları uygulanır ve iş sözleşmesi derhal sona erer. Ancak iş sözleşmesi feshedilen işçi hakkında, fesih tarihinden sonra gaiplik kararı verilirse, işveren tarafından yapılan fesih bildirimimin geçerliliği yeniden değerlendirilmelidir. Eğer işveren işçinin kaybolduğu veya işçiden en son bilgi alınan tarihten sonra fesih beyanında bulunmuş ise, öncesinde işçinin hukuken gaip sayılması neticesinde sona eren bir iş sözleşmesi sonradan feshedilemeyeceğinden feshin sonuçları ortadan kalkar. Zira işçi hakkındaki gaiplik kararı geçmişe etkili hüküm doğurur (TMK md. 35) ve gaiplik kararıyla birlikte ölüme ilişkin sonuçlar aynen uygulanır⁸⁰.

Eğer işveren, işçi hakkında gaiplik kararı verilmesi müddetinde, fesih hakkını kullanmaz ise, o zaman iş sözleşmesi askıda devam eder. Ayrıca mevcut iş sözleşmesi yetkili mercilerin işçi hakkında gaiplik kararı almasıyla kendiliğinden makale şamil (geriye etkili) biçimde sona erer⁸¹.

İşverenin bildirim sürelerine uyarak belirsiz süreli bir iş sözleşmesini feshetmiş ise, o zaman kanunen geçerli bildirim süresi sonunda iş sözleşmesi kendili-

⁸⁰ Gaiplik kararı işçi hakkında ölüm tehlikesinin gerçekleştiği veya ondan son haberin alındığı günden başlayarak hüküm doğuracağından dolayı iş sözleşmesinin sona erme tarihi olarak bu ikisinden biri, mevcut olaya göre, esas alınacaktır (TMK md. 35/2). Bkz. Mollamahmutoğlu vd., *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku*, 233; Başkan, “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Ölümün Hizmet Sözleşmesine Etkisi ve Yeni Bir Tazminat: Ölüm Tazminatı”, 57-58; Bulun Toktaş, “İş İlişkinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi”, 186; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 32; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 14.

⁸¹ Diğer taraftan, iş sözleşmesi işveren tarafından, işçinin ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu veya işçiden en son haber alınan tarihten önceki bir tarihte herhangi bir haklı nedene dayanılarak derhal feshedilmişse, bu durumda işçi hakkındaki gaiplik kararının sonuç doğurduğu tarihten önce iş sözleşmesi fesih ile derhal sona ermiş olacağından işçinin sonradan gaip sayılması, yapılan fesih bildirimimin geçerliliğini etkilemez ve geçerli bir feshin sonuçları aynen uygulanır. Bkz. Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 14.

ğinden⁸² sona erer. Dolayısıyla, bildirim süresi içinde iş sözleşmesi taraflar arasında kesintisiz devam eder. Böyle bir durumda ise, işçinin hukuken gaip sayılması bu bildirim süreleri esas alınarak belirlenecektir⁸³.

D. SONRADAN İŞÇİNİN YAŞADIĞININ ANLAŞILMASININ TARAFLAR ARASINDAKİ MEVCUT İŞ SÖZLEŞMESİNE YÖNELİK SONUÇLARI

Hukuken iki olasılıkta bir işçinin sonradan yaşadığının anlaşılması gündeme gelebilir. Birinci olasılıkta o işçi ölüm karinesi ile hukuken ölü kabul edilmiş ise, sonradan o kimsenin ölmediğinin tespiti gündeme gelebilecektir. Önemle belirtmek gerekirse, ölüm karinesinin kabul edilebilmesi için kanunen kesinlik şartı getirilmiştir ve dolayısıyla kolaylıkla her olayda uygulanmaz. Zira “Bir kimse, ölümüne kesin gözle bakılmayı gerektiren durumlar içinde kaybolursa, cesedi bulunamamış olsa bile gerçekten ölmüş sayılır.” (TMK md. 31)⁸⁴.

Yukarıda belirttiğimiz üzere, mahkemece gaiplik kararı ile veya ölüm karinesine bağlı biçimde işçinin hukuken ölü kabul edilmesi, o kimsenin kesin biçimde öldüğü anlamına gelmez. İşçi hakkında verilmiş olan gaiplik kararı veya ölüm karinesi, aksi iddia ve ispat edilebilen birer adi karine niteliğindedirler. Dolayısıyla, hakkında gaiplik kararı bulunan veya ölüm karinesi çerçevesinde nüfus kütüğünde ölüm kaydı düşülen işçinin yaşadığının belirlenmesi durumunda, gaiplik kararı veya ölüm karinesi hukuken hükümsüz hale gelir ve her ilgili nüfus

⁸² Türk Borçlar Kanunu uyarınca; “Hizmet sözleşmesi; bildirim diğer tarafa ulaşmasından başlayarak, hizmet süresi bir yıla kadar sürmüş olan işçi için iki hafta sonra; bir yıldan beş yıla kadar sürmüş işçi için dört hafta ve beş yıldan fazla sürmüş işçi için altı hafta sonra sona erer” (TBK md. 432/2). İş Kanunu ise bildirim sürelerini biraz farklı düzenlemiştir. Şöyle ki; “İş sözleşmeleri; a) işi altı aydan az sürmüş olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak iki hafta sonra, b) işi altı aydan birbuçuk yıla kadar sürmüş olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak dört hafta sonra, c) işi birbuçuk yıldan üç yıla kadar sürmüş olan işçi için, bildirim diğer tarafa yapılmasından başlayarak altı hafta sonra, d) işi üç yıldan fazla sürmüş işçi için, bildirim yapılmasından başlayarak sekiz hafta sonra, feshedilmiş sayılır.” (İş Kanunu, md. 17/2)

⁸³ Buna göre, eğer işçinin ölüm tehlikesi içinde kaybolduğu veya işçiden en son haber alınan tarihten önceki bir tarihte, işveren tarafından yapılan bildirimli feshe ilişkin yasal bildirim süresi dolmuş ise (TBK md. 432/2-İK md. 17/2), o zaman taraflar arasındaki iş sözleşmesi zaten sona ermiş olacağından işçinin sonradan gaip sayılması, yapılan fesih bildiriminin geçerliliğini etkilemez ve geçerli bir fesih sonuçları aynen uygulanır. Aksi halde ise, yani bildirimli feshe ilişkin yasal süre dolmadan önce işçi ölüm tehlikesi içinde kaybolmuş veya işçiden en son haber alınan tarih bildirim süresi içinde/öncesinde ise, işçi hakkında mahkemece sonradan verilecek bir gaiplik kararı geçmişe etkili hüküm doğuracağından (TMK md. 35), bildirimli fesih geçerli sayılmayacaktır.

⁸⁴ Bir kimse hakkında kütüğe ölüm kaydı konulmasına ilişkin talebin en büyük mülki amir tarafından kabul veya reddi halinde ilgililerin mahkemeye başvurma hakkı söz konusudur. Mahkemeye başvuran ilgililer, dava yoluyla, cesedi bulunamamış olan kişinin ölü mü yoksa sağ mı olduğunun veya gerçek ölüm tarihinin tespit edilmesini isteyebilmektedir. Zira “her ilgili, kişinin ölü veya sağ olduğunun mahkemece tespitini dava edebilir.” (TMK md. 44/2). Bunun haricinde, bir işçi hakkında, hakları o kimsenin ölümüne bağlı olan kişilerin talebiyle hâkim tarafından gaiplik kararı verilebilir (TMK md. 32/1) ve sonradan aslında o işçinin yaşadığı anlaşılabilir.

kütüğündeki kaydın düzeltilmesini talep edebilir (NHK md. 36/1a)⁸⁵. “*Tescile esas olan bir bildirim doğru olmadığı tespit edilmesi veya kime ait olduğu bilinmeyen cesedin kimliğinin belli olması ya da gaiplik kararının kaldırılması sebepleriyle zorunlu olan değişiklikler, ilgilinin kütükteki kaydının düşünceler sütununa yazılarak yapılır.*” (TMK md. 46).

İşçinin aslında ölmediği, yani hayatta olduğunun anlaşılması halinde, bunun taraflar arasında sona erdiği düşünülen iş sözleşmesine olan etkisinin hukuken açıklığa kavuşturulması gerekecektir. Bu durumun sürekli bir borç ilişkisine dayanan iş ilişkisi bakımından önemli hukuki sonuçları olacağı muhakkaktır. Bu bağlamda, bu hususa dair iki farklı öğreti görüşü bulunmaktadır. Öğretideki birinci görüşe göre, iş sözleşmesi, herhalde öncesinde işçi hakkında verilmiş olan gaiplik kararı veya ölüm karinesi ile sona ermiştir. Bundan dolayı, işçinin sonradan ortaya çıkması sonucunda ve işverenin de kabulüyle aynı işyerinde çalışmaya devam etmesi halinde bile eski iş sözleşmesi artık devam etmeyecektir. Bu durumda, ancak, aralarında tamamen yeni bir iş sözleşmesinin kurulduğu kabul edilebilir⁸⁶. Kanaatimizce bu görüşün kabulü mevcut iş sözleşmesinin, işçi hayatta olmasına rağmen gerçekleşmemiş bir ölüm olayı ile önceden sona ermesinin kabulüne yol açar ve bu durum hukuken geçerli görülemez.

Bizim de katıldığımız diğer öğreti görüşü ise, bu hususa ilişkin farklı bir hukuki çözümü benimsemiştir⁸⁷. Bu görüşe göre, işçinin sonradan yaşadığının tespiti, iş sözleşmesinin, işçi hakkındaki gaiplik kararı veya ölüm karinesi ile sona erme durumunu da geriye etkili ortadan kaldırır⁸⁸. Zira artık gaiplik kararı veya ölüm karinesi hükümsüz hale gelmiştir. Ancak aradan geçen uzun süreden sonra işçinin bir anda çıkıp gelmesi durumunda, işvereni bu işçiyle çalışmaya mecbur bırakmak da hukuken pek uygun görülmeyecektir. Bu durumda kanaatimizce işveren, yaşadığı anlaşılan ve bu nedenle iş sözleşmesinin sona erme durumu ortadan kalkan işçinin sözleşmesini, ardı ardına iki işgünü veya bir ay içinde iki defa herhangi bir tatil gününden sonraki iş günü, yahut bir ayda üç işgünü işine devam etmemesi nedeniyle (İK md. 25/2 (g) -TBK md. 435) derhal feshedebilir⁸⁹. Bu durumda, eğer işçi işe gelememesine yönelik haklı bir neden ileri

⁸⁵ “Gaiplik kararının verilmesinden sonra gaibin hayatta olduğuna dair bilgi sahibi olunması ya da ölmüş olduğunun belirlenmesi halinde, bu kararın bir hükmünün kalmadığı ve ilgililerince iptalinin istenebileceği kuşkusuzdur...” YHGK, K. 2007/278, Oğuzman vd., *Kişiler Hukuku*, 36; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 15; Kara, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, 16.

⁸⁶ Yürekli, *Türk Borçlar Kanunu'na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi*, 158; Bulun Toktaş, “İş İlişkisinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi”, 186-187.

⁸⁷ Akyiğit, “Ölüm ve İş İlişkisindeki Yeni Sonuçları”, 34; Kocagil, “İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları”, 432; Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 15.

⁸⁸ Akyiğit, “Ölüm ve İş İlişkisindeki Yeni Sonuçları”, 34.

⁸⁹ Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 15.

sürebilirse (İK md. 25/2 (g), bu hükme dayanarak işveren tarafından haklı nedene dayanan fesih gündeme gelemeyecektir. İş Kanunu'nun ilgili hükmünde ahlaka ve iyi niyete aykırı davranışların gerçekleştiğinin öğrenilmesinden itibaren altı iş günü geçtikten ve her halde fiilin meydana gelmesinden başlayarak bir yıl sonra derhal fesih hakkının taraflarca kullanılamayacağı belirtilmiştir (İK md. 26/1)⁹⁰.

Kanaatimizce, işçinin gaipliği veya ölü kabul edilmesi durumunda iş sözleşmesinin sona ermesi durumunda, işçinin mirasçısının işveren yanında işe başlaması ve bir süre sonra işçinin ölmediğinin anlaşılması halinde, mirasçılarla yapılan yeni iş sözleşmesi bu durumdan etkilenmemelidir. Zira bizce mirasçılarla yapılan sözleşme ölü olduğu sanılan işçinin iş sözleşmesinden bağımsız yeni bir iş sözleşmesidir. Bu bakımdan hem mirasçı ile yapılmış olan hem de öldüğü sanılan işçi ile yapılmış olan iş sözleşmesi ayrı ayrı biçimde devam etmelidir⁹¹.

SONUÇ

İş sözleşmesi işçi ve işveren tarafından tek taraflı (fesih) veya ortak yapacakları irade beyanlarıyla (ikale) sonlandırılabilceği gibi bazı durumlarda kendiliğinden de sona erebilmektedir. Taraflardan birinin ölümü halinde söz konusu bu durum ortaya çıkabilir. Ancak, sözleşmenin tarafı olan işçi ve işverenin ölümü için her zaman aynı hukuki sonuçlar doğmayabilir. Kural olarak işçinin ölümü halinde iş sözleşmesi kesinlikle ve kendiliğinden son bulur. Aynı şekilde işçi hakkında verilmiş bulunan ölüm karinesi veya gaiplik kararının varlığı halinde de ölüme bağlı sonuçlar ortaya çıkar ve iş sözleşmesi kendiliğinden sona erer. Ölüm karinesi halinde bir mahkeme kararına ihtiyaç olmaksızın mülki amirin emri ile kişi hakkında nüfus kütüğüne ölüm kaydı düşülür. Gaiplik kararı ise, yenilik doğuran (inşai) bir hüküm niteliğindedir. İşçinin gaipliği halinde ise yasal sürelerin dolmasıyla hakları ölüme bağlı olanlar mahkemeye başvurarak o kimse için gaiplik kararı aldırırlar. Gaiplik kararı, mahkemece o işçi hakkında gaiplik kararının verildiği gün itibariyle değil, işçinin ölüm tehlikesi içinde kaybolma tarihinden

⁹⁰ Altı günlük ve bir yıllık süre, hak düşürücü süre olarak düzenlenmiş olup bu süreler geçtikten sonra iş sözleşmesinin işveren tarafından feshi halinde haksız feshe ilişkin hükümler uygulanır. Oysaki Borçlar Kanunu uyarınca taraflara haklı nedene dayanan fesih için bir süre getirilmemiş, sadece Taraflardan her birinin, haklı sebeplerle sözleşmeyi derhâl feshedebileceği hüküm altına alınmıştır (TBK md. 435/2). Anılan hükümler gereğince iş sözleşmesinin kendiliğinden sona ermesinin ardından işçinin yaşadığının anlaşılması ve işçinin işe başlaması halinde, işveren için altı günlük hak düşürücü süre, işçinin işe başlama tarihi itibariyle hesaplanır. Zira işçinin devamsızlığı işçinin işe başlama tarihi itibariyle kesilir. Bu tarihten sonra işveren iş sözleşmesini en geç altı işgünü içinde feshetmelidir Eğer işveren derhal fesih hakkını kullanmayıp iş sözleşmesinin devam etmesine karar verir ise, iş sözleşmesinin sona erme durumu ortadan kalkar ve bu neden ile işverence işçinin hak sahiplerine karşı yapılan ödemelerin de kendisine iadesi gündeme gelir. Bkz. Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 15.

⁹¹ Kararmaz, *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*, 31.

veya işçi hakkında en son haber alındığı gün itibariyle geçmişe etkili (makalede şamil) olarak hüküm doğurur. İşverenin ölümü ise kural olarak iş sözleşmesini ve buna bağlı olan iş ilişkisini sona erdirmez bu halde işverenin mirasçıları sözleşmenin tarafı olurlar ve bu sözleşmeden doğan hak ve borçlar artık onlar üzerinde doğar. Bu kuralın istisnası olarak, iş sözleşmesi eğer işverenin kişiliğinin önemli olduğu bir durumda kurulmuş ise, işverenin ölümü ile iş sözleşmesi kendiliğinden son bulur.

KAYNAKÇA

- Abik, Yıldız. “Gaipliğin Nişanlılık Üzerinde Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54/2 (2005), 153-181.
- Akıncı, Şahin. “Organ Nakli Açısından Ölüm Anının Tespiti”, *Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi* 1/7 (Haziran 1996), 3-13.
- Akipek, Jale vd. *Türk Medeni Hukuku Kişiler Hukuku*. İstanbul: Beta Basım, 10. Basım, 2013.
- Akkanat, Halil. *Ölümün Özel Hukuk İlişkilerine Etkisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1. Basım, 2004.
- Akyiğit, Ercan. “Ölüm ve İş İlişkisindeki Yeni Sonuçları”, *Sicil İş Hukuku Dergisi* 22 (Haziran 2011), 32-45.
- Arat, Ayşe. “Gerçek Kişilerde Kişiliğin Sona Ermesi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* 9/1-2 (2006), 257-275.
- Atamer, Yeşim. “Ölüden Organ Naklinin Beraberinde Getirdiği Bazı Hukuki Sorunlar”, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHB)* 19/1-2 (1999-2000), 115-159.
- Başkan, Esra. “6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Ölümün Hizmet Sözleşmesine Etkisi ve Yeni Bir Tazminat: Ölüm Tazminatı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 104 (2013), 55-72.
- Beretta, Piera vd. *Basler Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht Zivilgesetzbuch I, 1-456 ZGB*. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag, 4. Ausgabe, 2010.
- Bozkurt Gümrükçüoğlu, Yeliz. *Türk İş Hukuku'nda Belirli Süreli İş Sözleşmesi*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 1. Basım, 2012.
- Breitschmid, Peter. *CHK -Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Personen- und Familienrecht - Partnerschaftsgesetz Art. 1-456 ZGB*. Zürich: Schultless Verlag, 3. Auflage, 2016.
- Bulun Tokkaş, Sevde. “İş İlişkisinde Tarafların Ölümünün Bireysel İş Hukukuna Etkisi”. *SÜHFD* 29/1 (2021), 179-217.
- Çelik, Nuri vd., *İş Hukuku Dersleri*. İstanbul: Beta Yayınevi, 32. Basım, 2019.
- Çil, Orçun - Görkey, Şefik. “Beyin Ölümü Kriterlerinin Tarihsel Gelişimi”. *Marmara Medical Journal* 27 (2014), 69-74.
- Daroff, Robert. “The Historical Evolution of Brain Death From Former Definitions of Death: The Harvard Criteria to the Present”, *The Signs of Death. Pontifical Academy of Sciences* 217-221, *Scripta Varia* 110, 2007.
- Dorland, Newman. *Dorland's Illustrated Medical Dictionary*. Philadelphia: Saunders, 27. Edition, 1988.
- Dural, Mustafa - Öğüz, Tufan. *Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 22. Basım, 2021.
- Ertürk, Şükran - Erkanlı, Betül. “İş Sözleşmesinin Fesih Dışında Sona Erme Sebepleri”. *Terazi Hukuk Dergisi* 9/91 (2014), 45-58.

- Eyrenci, Öner vd. *Bireysel İş Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, 4. Basım, 2016.
- Gezder, Ümit. “Ölüm Sonrası Hatırayı Koruma Doktrini ve Ölüm Sonrası Kişiliğin Korunması Teorisi”. *İÜHFMLXV/1* (2007), 207-222.
- Greer, David. “The Determination of Brain Death”, *The New England Journal of Medicine*, 385 (2021), 2554-2561.
- Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2007.
- Güven, Ercan - Aydın, Ufuk. *Bireysel İş Hukuku*. Eskişehir: Nisan Yayınevi, 5. Basım, 2017.
- Güzel, Ali. “Ekonomik ve Teknolojik Gelişmeler Işığında Hizmet Sözleşmesinin Intuitus Personae Niteliği”, *Prof. Dr. Halid Kemal Elbir’e Armağan*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1996.
- Kara, Tuğçe, *İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Ölüm*, Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kararmaz, Banu Ülkü. *İş Sözleşmesinin Ölüm, Ölüm Karinesi veya Gaiplik Nedeniyle Sona Ermesi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Karauz, Agah Kürşat. “Kişilik Hakkı Bağlamında Cesedin Defnedileceği Yere Kim Karar Verir”. *İNÜHFD 9/1* (2018).
- Kley, Andreas - Seferovic, Goran. *ZGB Kommentar Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Orell Füssli Kommentar (OFK)*. Zürich: Orell Füssli Verlag, 3. Aufgabe, 2021.
- Kocagil, İpek. “İşçinin Ölümünün İş İlişkisi Bakımından Sonuçları”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi 20/1* (2014), 429-458.
- Kocatürk, Utkan. *Açıklamalı Tıp Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevi, 9. Basım, 2000.
- Koçak-Süren, Özlem. “Organ ve Doku Naklinin Yasal ve Etik Açından İncelenmesi”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi 73* (2007), 174-195.
- Kumar Goila, Ajay - Pawar, Mridula. “The Diagnosis of Brain Death”. *Indian Journal Critical Care Medical 13/1* (2009), 7-11.
- Mollamahmutoglu, Hamdi vd. *İş Hukuku Ders Kitabı: Bireysel İş Hukuku*. Ankara: Lykeion Yayınları, 5. Basım, 2021.
- Narmanlıoğlu, Ünal. *Ferdi İş İlişkileri I*, İstanbul: Beta Yayınevi, 5. Basım, 2014.
- Oğuzman, Kemal vd. *Kişiler Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 14. Basım, 2014.
- Özel, Çağlar. “Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerindeki Hakka İlişkin Bazı Düşünceler”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 51/1* (2002), 43-77.
- Öztan, Bilge. *Şahsın Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1. Basım, 1987.
- Öztürel, Adan. “Ölüm Teşhisi Hataları”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 13/1* (1956), 343-349.

- Öztürel, Adnan. “Ölüm Zamanı Tayininde Kullanılan Bugünkü Metotlar”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16/1 (1959), 350-359.
- Rüzgaresen, Cumhuri. “Gaip Borçlunun İflası”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 61/4 (2012), 1369-1405.
- Sabancı, Pulat Akın vd. “Beyin Ölümü Tanısı”. *Sinir Sistemi Cerrahisi Dergisi* 1/2 (2008), 81-85.
- Seliçi, Özer. *Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 1977.
- Soyer, Polat. “Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesine İlişkin “Yeni” Türk Borçlar Kanunu Hükümleri ve İş Hukuku Bakımından Önemi”. *Sicil İş Hukuku Dergisi* 22 (Haziran 2011), 4-51.
- Sucu, Kübra. *Türk Medeni Kanununda Gaiplik*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- The Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology. “Practice Parameters for Determining Brain Death in Adults (summary statement)”. *Neurology*, 45/5 (1995), 1012-1014.
- The Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology. “Evidence-Based Guideline Update: Determining Brain Death in Adults”. *Neurology* 74 (2010), 1911-1918.
- Tokat, Hüseyin. *Türk Hukukunda Gaiplik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. Basım, 2018.
- Tunçomağ, Kenan - Centel, Tankut. *İş Hukukunun Esasları Dersleri*. İstanbul: Beta Yayınevi, 7. Basım, 2015.
- Uludağ, Öznur. “Beyin Ölümü Tanısının Önemi”. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 1/1 (2015), 34-38.
- Yağcıoğlu, Ali Haydar. “Ölüm Karinesi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 24/2 (2022), 833-882.
- Yürekli, Sabahattin. *Türk Borçlar Kanunu’na Göre Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Basım, 2016.

Mevzuat

- HMK, Hukuk Muhakemeleri Kanunu. *Resmi Gazete* 27836 (04 Şubat 2011).
- İK, İş Kanunu. *Resmi Gazete* 25134 (10 Haziran 2003).
- NHK, Nüfus Hizmetleri Kanunu. *Resmi Gazete* 26153 (29 Nisan 2006).
- ODNK, Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun. *Resmi Gazete* 16655 (03 Haziran 1979).
- ONHY, Organ Nakli Hizmetleri Yönetmeliği. *Resmi Gazete* 32038 (09 Aralık 2022).
- TBK, Türk Borçlar Kanunu. *Resmi Gazete* 27836 (04 Şubat 2011).
- TMK, Türk Medeni Kanunu. *Resmi Gazete* 24607 (08 Aralık 2001).

Mahkeme Kararları

- YHGK, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K. 2007/278 (16 Mayıs 2007). (www.kazancı.com)
- Yargıtay, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. K. 2010/8546 (29 Nisan 2010). (www.kazancı.com)
- Yargıtay, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. K. 2012/6212 (19 Mart 2012). (www.kazancı.com)
- Yargıtay, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. K. 2009/3258 (02 Mart 2009). (www.kazancı.com)
- Yargıtay, Yargıtay 2. Hukuk Dairesi. K. 2012/6212 (19 Mart 2012). (www.kazancı.com)
- Yargıtay, Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K. 2012/6883 (22 Şubat 2012). (www.kazancı.com)
- Yargıtay, Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K. 2008/1852 (12 Şubat 2008). (www.kazancı.com)